

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011

Magdaléna Nováková

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE
ÚSTAV TRANSLATOLOGIE

Bakalářská práce
Magdaléna Nováková

**Komentovaný překlad: Hladovky v letech 1980–81 (McKittrick, D.;
McVea, D. Making Sense of the Troubles. Chicago : New Amsterdam
Books, 2002, s. 134–148)**

**Commented translation: The hungerstrikes 1980–81 (McKittrick, D.;
McVea, D. Making Sense of the Troubles. Chicago : New Amsterdam
Books, 2002, pp. 134–148)**

Praha 2011

PhDr. Zuzana Jettmarová, M.Sc., Ph.D.

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí bakalářské práce PhDr. Zuzaně Jettmarové, M.Sc., Ph.D., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále bych ráda poděkovala Doc. PhDr. Jiřímu Joskovi a Neilu Johnstonovi za jazykové konzultace a Ing. Michalu Filipimu za konzultace odborné stránky překladu.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23. 8. 2011

Anotace

Bakalářská práce se skládá z překladu kapitoly *The hungerstrikes 1980–81* z populárně naučné monografie *Making Sense of the Troubles* od autorů Davida McKittricka a Davida McVeaha a z odborného komentáře tohoto překladu. První část komentáře tvoří překladatelská analýza originálu na jednotlivých rovinách textu. Druhá část se věnuje charakteristice překladatelských problémů na daných rovinách a vytvoření překladatelské koncepce. Ve třetím oddíle je popsána celková metoda překladu a strategie řešení zmíněných překladatelských problémů. Komentář uzavírá typologie posunů, k nimž při překladu došlo.

Klíčová slova

překlad, překladatelská analýza, překladatelský problém, překladatelská koncepce, metoda překladu, překladatelský posun

Abstract

The thesis contains a translation of the chapter *The hungerstrikes 1980–81* from the book *Making Sense of the Troubles* by David McKittrick and David McVea and a commentary on the translation. The first part of the commentary includes a translation analysis of the source text on different levels. The second part consists of a typology of translation problems on those levels and an overall approach to translation. The third chapter describes the translation method and specific strategies for dealing with the outlined translation problems. The commentary is concluded by a typology of translation shifts.

Key words

translation, translation analysis, translation problem, approach to translation, translation method, translation shift

Obsah

Úvod	8
1. Překlad	9
2. Komentář k překladu	25
2.1 Překladatelská analýza originálu	25
2.1.1 Text a autor	25
2.1.2 Adresát	25
2.1.3 Funkce textu.....	25
2.1.4 Výstavba textu	26
2.1.5 Styl	27
2.1.6 Lexikum	28
2.1.7 Syntax	29
2.2 Typologie překladatelských problémů a překladatelská koncepce	31
2.2.1 Překladatelské problémy na rovině lexikální	31
2.2.2 Překladatelské problémy na rovině syntaktické	32
2.2.3 Překladatelské problémy na rovině stylistické	33
2.2.4 Překladatelská koncepce	34
2.3 Metoda překladu a strategie řešení překladatelských problémů	35
2.3.1 Metoda překladu	35
2.3.2 Strategie řešení problémů na rovině lexikální	36
2.3.3 Strategie řešení problémů na rovině syntaktické	39
2.3.4 Strategie řešení problémů na rovině stylistické.....	43
2.4 Typologie překladatelských posunů	46
2.4.1 Konstitutivní posun	46
2.4.2 Individuální posun	47

2.4.3 Tematický posun	48
2.4.4 Další překladatelské posuny	49
Závěr	52
Bibliografie	53
Příloha	56

Úvod

Tato bakalářská práce si klade za cíl předložit funkčně ekvivalentní překlad kapitoly *The hungerstrikes 1980–81* a odborný překladatelský komentář k tomuto překladu. Výchozí text pochází z populárně naučné monografie *Making Sense of the Troubles* od autorů Davida McKittricka a Davida McVeaho, která se zabývá popisem a analýzou konfliktu v Severním Irsku.

Za překladem následuje překladatelský komentář, který je rozdělen do čtyř základních oddílů. První část se soustředí na překladatelskou analýzu originálu, charakteristiku základních textových faktorů a vytčení dominantních prvků na jednotlivých rovinách komunikátu. Druhá podkapitola se věnuje typologii překladatelských problémů na daných rovinách a v závěru je zformulována překladatelská koncepce. Ve třetí části je popsána celková metoda překladu založená na překladatelské koncepci a jsou nastíněny hlavní strategie řešení jednotlivých překladatelských problémů. Komentář uzavírá typologie posunů, k nimž při překladu došlo. Oddíly, které se věnují strategiím řešení překladatelských problémů a typologii posunů, jsou doplněny ukázkami překladatelských řešení.

Výchozí text byl zvolen jednak na základě vlastního zájmu o období tzv. nepokojů, jednak vychází ze skutečnosti, že v českém jazyce zatím neexistuje jediná populárně naučná publikace, která by se tímto tématem zabývala. Vzhledem k absenci ustálené terminologie v oblasti severoirského konfliktu a odlišným presupozicím původního čtenáře a čtenáře překladu je v češtině kladen důraz na zpřístupnění textu ve srozumitelné podobě při zachování jeho dominantních rysů.

1. Překlad

Hladovky v letech 1980–81

1980

Tento rok přinesl relativní klid před bouří, jež měla vypuknout v roce 1981. Byl to rok, kdy násilnosti pokračovaly v poměrně malé míře, zatímco nesmělý pokus učinit politický pokrok vyšuměl během několika měsíců do ztracena. Na politické frontě oznámil koncem roku 1979 ministr pro Severní Irsko Humphrey Atkins plán uspořádat konferenci hlavních politických stran o otázce devoluce, tedy přenesení určitých pravomocí z vlády v Londýně do Severního Irska. Jelikož se vláda příliš nesnažila vyvíjet silný tlak na účastníky, vyhlídky byly od počátku malé. Například britský týdeník *The Economist* v článku nazvaném „Iniciativa odsouzená k neúspěchu“ prohlásil: „Ještě před zahájením bylo jasné, že tento krok má pramalou šanci na úspěch. Ani jediný severoirský politik neočekává, že by tato akce skutečně něco přinesla.“

Konference urychlila podstatnou personální změnu na nejvyšší úrovni severoirské politiky. Gerry Fitt, předseda Sociálně demokratické labouristické strany (SDLP) od jejího vzniku v roce 1970, nesouhlasil s tím, že se jeho strana rozhodla konferenci bojkotovat, a vzdal se své funkce. Na obecnější rovině si stěžoval na to, že SDLP přestává být socialistickou stranou a stává se příliš nacionalistickou. Další prominentní socialista SDLP Paddy Devlin už odešel dříve z podobných důvodů.

Od 60. let patřili Fitt a Devlin k nejznámějším politickým osobnostem Severního Irska a výrazně se zasloužili o dřívější socialistický charakter SDLP. Devlin jednou pronesl výrok, který odrážel i postoj Fitta: „Jsem v podstatě odborář a socialista. Nejsem katolík ani irský nacionalista.“ Oba nesouhlasili s tím, jak SDLP stále více prosazovala silnější „irskou dimenzi“ a vzdalovala se od myšlenky sdílení moci.

S postupem let se však SDLP stala zelenější a méně levicovou stranou, což byl proces, který se odrážel uvnitř republikánského hnutí a severoirského nacionalismu obecně. Ústup z levicových pozic také odpovídal trendu v Británii, kde se thatcherismus stával denním pořádkem. Fitt a Devlin se tedy dostávali do izolace, protože se nacionalismus vydal směrem, který jim nevyhovoval. Když nakonec stranu opustili,

nenásledovala je žádná významnější osobnost, což podpořilo přesvědčení, že šlo o postavy, jejichž názory se nevyvinuly v souladu se zbytkem strany.

Přirozený nástupce Fitta ve funkci předsedy SDLP byl John Hume, jenž byl jako místopředseda vždy považován za hlavního teoretika a стратега strany. Jedinou vlastností Huma, který už byl známou osobností jak v Evropě, tak v USA, byla schopnost spojovat teorii s praktickou politikou. Patřil mezi ty, kteří zpochybňovali tradiční nacionalistické tvrzení, že kořeny problému tkví v britské přítomnosti v Severním Irsku. Tvrdil, že v jádru irské otázky nejsou Britové, ale protestanti, že problém spočívá ve sporu unionistů a nacionalistů a že rozdělení ostrova není příčinou sporů, ale jejich příznakem. Podle něj není posláním nacionalismu vyhnat Brity, ale přesvědčit unionisty, že by jejich zájmům mohlo být vyhověno v demokraticky spravovaném Irsku.

Program Atkinsovy konference ukázal, že se v postoji vlády odehrály významné změny, jež se vydaly opačným směrem než stále zelenější linie SDLP. Oficiální pracovní dokument vyložil řadu modelů, z nichž většinu představovaly variace na téma sdílení moci. Některé z těchto modelů předpokládaly účast nacionalistů ve vládě, jiné s ní nepočítaly. Pracovní dokument výslovně vyloučil jakoukoli možnost návratu ke starému stormonstkému systému či jakékoli obnově dohody ze Sunningdale, protože ani u jedné z těchto variant nebyla šance na shodu. Dokument rozhodně vyloučil jakoukoli „irskou dimenzi“, což znamenalo výraznou změnu politiky. Pokud bude na konferenci vznesena „irská dimenze“, prohlásil Atkins, „vyloučím ji z diskuze, řeknu, že není na pořadu dne“.

To bylo nepochybně významné ustoupení ze stanoviska poslední konzervativní vlády, která trvala na „irské dimenzi“ a preferovala řešení v podobě dohody ze Sunningdale. Zároveň byl naprosto vyloučen návrat k rozhodování většinou hlasů, což znamenalo, že konference nebyla pro unionistické politiky příliš zajímavá. Zatímco SDLP nakonec účast přislíbila, k překvapení mnohých konferenci bojkotovala Ulsterská unionistická strana (UUP), která také získala nového předsedu v osobě Jamese Molyneauxa.

Molyneaux vystřídal v roce 1979 Harryho Westa, kterého v evropských volbách převálcoval lídr Demokratické unionistické strany Ian Paisley. Oficiální politika strany se nadále orientovala na devoluci, ale bylo veřejným tajemstvím, že Molyneaux byl

osobně stoupencem integrace. V tomto světle se možná dalo jeho rozhodnutí nezúčastnit se Atkinsovy konference o devoluci předvídat.

Ačkoliv Molyneaux nakonec stál v čele unionistické strany více než 15 let, až do roku 1995, byl tak tichou a uzavřenou osobou, že zůstal pro britskou veřejnost téměř neznámý. Zatímco jeho dlouholetý rival Ian Paisley byl hlučný a neukázněný, Molyneaux byl nesmírně zdvořilý a z politiků nejméně nápadný. S Paisleym měl společné to, že se s nacionalisty jednoduše nehodlal dohodnout. Po celou dlouhou dobu, kdy byl předsedou unionistů, pevně věřil, že pro unionismus je nejvýhodnější, když zaujme obranný postoj, aby odrazil všechny nové iniciativy a pokusy nalézt shodu mezi stranami. Svoji roli jednou přirovnal ke „generálovi s armádou, která se příliš nečiní co do územních zisků, ale zvládá úspěšně odrážet všechny útoky na citadelu“.

Jeden z modelů předložených Atkinsem byl zřejmě navržen, aby přilákal zájem Molyneauxa, ale lídr unionistů se rozhodl celé akci vyhnout v naději, že vyjde do ztracena a připraví půdu pro nový integracionistický přístup. Vláda sice integracionistický přístup nikdy nepřijala, Atkinsova konference však rozhodně rychle vyšuměla.

Násilnosti a vězeňské protesty

Celkový počet obětí za rok 1980 činil 86, což byl značný pokles ze 125 obětí v předchozím roce. Tento rok přinesl nový kurs v násilnostech lojalistů, jelikož Sdružení za obranu Ulsteru (UDA) rozšířilo své aktivity od náhodného zabíjení katolíků na útoky na řadu význačných nacionalistických a republikánských osobností. Mezi nimi byl například protestantský nacionalistický politik John Turnly, vysokoškolská pedagožka Miriam Dalyová a aktivista Irské národně osvobozené armády (INLA) Ronnie Bunting. Bernadette McAliskeyová, která byla dříve jako Bernadette Devlinová poslankyní za obvod Mid-Ulster, téměř zázračně unikla smrti při útoku v lednu 1981, když ji a jejího manžela opakovaně postřelili ozbrojenci UDA.

Všechny tyto živé terče měly společné to, že hrály důležitou roli v takzvané „kampani Bloků H“, která byla vedena na podporu pokračujících protestů republikánů uvnitř Maze, což byl nový název pro věznici Long Kesh. Tento spor se vedl již od roku 1976, avšak nepřitahoval žádnou větší pozornost okolního světa. Ke konci roku 1980

a v průběhu roku 1981 však přerostl v nelítostný boj, který je pokládán za jeden z nejdůležitějších předělů v historii severoirského konfliktu.

V roce 1972 udělil tehdejší ministr pro Severní Irsko William Whitelaw vězňům spojeným s paramilitaristickými skupinami takzvaný „zvláštní status“. Učinil tak ve snaze potlačit hladovku republikánských vězňů v době, kdy usiloval o navázání kontaktu s IRA. Vězni zavřeni za trestné činy spojené s paramilitaristickou aktivitou požadovali, aby se s nimi zacházelo jinak než s vězni zavřenými za jiné trestné činy. Whitelaw v pozdějších letech připustil, že zavedením zvláštního statusu či „politického statusu“, jak jej republikáni nazývali, učinil chybu, a další labouristické vlády se snažily přijít na způsob, jak jeho platnost ukončit.

Za nedostatku adekvátních ubytovacích kapacit daly internace a systém zvláštního statusu v Long Kesh vzniknout něčemu, co se v mnoha ohledech podobalo zajateckému táboru za druhé světové války. Internované osoby a odsouzení vězni bydleli ve válečných přístřešcích zvaných Nissen huts v ohrazených prostorech obehnaných ostnatým drátem. Trvání zvláštního statusu bylo logickým popřením kriminalizujícího přístupu, který vyvinul ministr pro Severní Irsko Merlyn Rees a později zrealizoval jeho nástupce Roy Mason, protože byl tento status chápán jako potvrzení toho, že uvěznění paramilitaristé jsou v jistém smyslu političtí vězni.

Republikánské a lojalistické internované osoby a vězni se zvláštním statutem si odpykávali svůj trest v ohrazených prostorech uvnitř Long Kesh, kde se neřídili rozkazy dozorců, ale svých paramilitaristických velících důstojníků. Do značné míry si sami spravovali své vlastní prostory. Nosili vlastní oděvy, nebyli nuceni pracovat a měli dovoleno více návštěv a balíčků. Vězni a dozorcí si šli svými paralelními, ale z velké části samostatnými cestami a na perimetru hlídkovali vojáci. Vězni byli rozděleni do ohrazených prostor na základě své příslušnosti k organizaci a v podstatě si vedli své vlastní životy. Právě tuto podobnost se statutem válečných zajatců se Rees rozhodl ukončit.

Vláda se vyhýbala myšlence odejmout zvláštní status těm vězňům, kteří už jej měli, neboť správně tušila, že takovéto snahy by vedly k vážným nepokojům. Na sklonku roku 1975 Rees oznámil, že od začátku roku 1976 bude zvláštní status postupně rušen, a od nově odsouzených vězňů se očekává, že budou nosit vězeňskou uniformu, vykonávat vězeňskou práci a jen omezeně se sdružovat s ostatními vězni. Tito vězni

nebudou drženi v ohrazených prostorech, ale v nově vybudovaných blocích cel v další části věznice. Ty se díky svému tvaru staly známé jako Bloky H. Dále měl nastat konec oddělování paramilitaristických a neparamilitaristických vězňů. Bloky H, jak vláda opakovaně tvrdila, poskytovaly jedny z nejmodernějších vězeňských podmínek v západní Evropě. Loajalističtí vězni měli ke změnám zpočátku námitky a krátce protestovali, ale nové poměry neochotně přijali.

Mnoho republikánských vězňů se naopak změnám zarytě bránilo a především vězeňskou uniformu vnímali jako symbol kriminální činnosti, kterou odmítali připustit. Neoficiální hymnou protestu se stala republikánská píseň, jež shrnuje jejich postoj:

V trestaneckém mundúru už nikdy chodit nebudu,
svoji hlavu neskloním a nepřijmu svůj trest,
na co si tu budem hrát,
když Briti chtějí za zločin brát
osm set let boje za naši čest.

Od podzimu roku 1976 republikánští vězni odmítali nosit vězeňské oblečení a byli trestáni tím, že byli drženi ve svých celách zabaleni pouze do deky. Odmítnutí nosit vězeňskou uniformu znamenalo, že vězni zůstali nazi, uzavření téměř nastalo v celách a pravidelně trestáni za nepřizpůsobivost třemi dny „na prknech“, kdy byl z cely vyklizen všechn nábytek. Bez uniformy nebyly možné návštěvy rodinných příslušníků a zanikla možnost prominutí trestu, což v praxi mohlo až zdvojnásobit dobu pobytu ve vězení.

Do poloviny roku 1977 s vedením věznice odmítalo spolupracovat téměř 150 vězňů. Mason k této otázce přistoupil s charakteristickým odhodláním a ve svých pamětech píše: „Ať se stalo cokoliv, byl jsem rozhodnutý neustoupit. Vězni byli kriminálníci a já jsem prosazoval, aby se s nimi vždy zacházelo jako s kriminálníky.“ Vztahy mezi vězni a dozorcí, kteří k sobě měli v ohrazených prostorech značně daleko, rychle zhořkly. Vězni si stěžovali na bití skupinkami dozorců, zatímco mimo věznicí IRA přešla do systematického útoku proti dozorcům. Mezi lety 1976 a 1980 jich bylo zavražděno devatenáct, z toho deset zemřelo v roce 1979 a jedním z nich byl i zástupce ředitele Maze se zvláštní zodpovědností za Bloky H.

Předseda Sinn Féin Gerry Adams ve svém životopise napsal: „Mezi vězni a bachaři panovala nesmírná hořkost. Bachaři uskutečňovali režim kriminalizace, který zahrnoval násilí a potupné nucené mytí. IRA mezitím venku prováděla taktiku střílení členů vězeňského personálu.“ Když vězni zesílili protest tím, že ničili nábytek v cele, nechali jim každému pouze matraci a deky. Do roku 1978 už bylo „na dece“ 300 vězňů. Již v roce 1977 jim vysoce postavení členové IRA ve věznici i mimo ni tvrdili, že tento protest nikam nevede, ale návrh ukončit jej byl odmítnut.

Unionisté a někdy i vláda se během let, kdy protest probíhal, často mylně domnívali, že tito vězni jsou nešťastné oběti, které jsou obětovány nemilosrdným vedením IRA. Ve skutečnosti všechny důkazy nasvědčují tomu, že vedení IRA se stavělo proti taktice vězňů a bylo jí frustrované. Vězni tvořili jedinou skupinu v rámci republikánského proudu, která mohla jednat proti vůli vedení, protože jim byla poskytnuta svoboda jednání, která ostatním obvykle udělena nebyla. Měli také početnou převahu, neboť v kteroukoli dobu bylo pravděpodobně více členů IRA ve vězení než na svobodě – například v roce 1980 bylo republikánských vězňů více než 800.

Problémem mužů zapojených do „stávky dek“ bylo, že v roce 1978 už protest probíhal třetím rokem, vypadalo to, že jej systém udržuje v jistých mezích, a mimo věznici měli jeho účastníci s výjimkou zbytku republikánského hnutí jen malou podporu. Na začátku roku 1978 jedny noviny napsaly: „Současná kampaň probíhá už 18 měsíců a nevypadá to, že by utichala, avšak stejně tak to nevypadá, že by slavila úspěch. Podpora veřejnosti je minimální.“ S ohledem na svoji klesající morálku vězni protest eskalovali a uchýlili se k taktice, která byla zároveň odpudivá a podle Masonových pozdějších slov „skvělým tahem“. Zahájili zpočátku „nemycí protest“. Jak jeden z vězňů později napsal: „Byl tu tlak, aby se to posunulo dál. Tak jsme se rozhodli protest vystupňovat a zahájit nemycí protest. Když se to rozneslo, morálka znovu stoupla. Hoši byli na vrcholu.“

Do té doby vězni vycházeli z cel, aby se umyli, vyprázdnili své kýbly, osprchovali se a zúčastnili se mše. Nyní odmítali celý vůbec opustit a vyprazdňování kýblů nechali na dozorcích. To vedlo ke střetům, ve kterých se výkaly a moč doslova staly zbraněmi ve válce mezi vězni a dozorci. „Nemycí protest“ rychle přerostl ve „špinavý protest“, kdy zbytky jídla a přetékaající kýbly zůstávaly v celách. Brzy byl protest opět vystupňován a vězni své výkaly roztírali po zdech cely. Když podmínky

dosáhly nebezpečné úrovně, protože došlo k zamoření larvami a vzniklo riziko onemocnění, vězni byli násilně vyváděni, aby mohly být cely vyčištěny speciálními parními čističi. Vedení věznice také reagovalo nucenými koupelemi, holením a stříháním protestujících vězňů.

„Špinavý protest“ dosáhl svého cíle v tom, že k vězňům přitáhl pozornost veřejnosti. Hlava irské katolické církve, kardinál Tomás Ó Fiaich, tuto otázku postavil do popředí zájmu, když vykonal proslulou návštěvu věznice a prohlásil, že podmínky shledal podobné „neutěšené situaci osob žijících v kanalizačních potrubích v kalkatských slumech“. Sice nepožadoval znovuzavedení zvláštního statusu, ale řekl, že se na republikánské vězně musí dívat jinak než na běžné vězně. Prohlásil: „Nikdo na ně nemůže pohlížet jako na zločince. Tito mladíci jsou odhodlaní nenechat si udělit status zločinců.“

Mason, stejně jako unionističtí politici, byl rozzuřen kardinálovými slovy, jež později označil za „emotivní a hrubě zkreslená“. Ministr pro Severní Irsko až do té chvíle považoval protest za nepříjemný, leč zvladatelný, avšak návštěvě kardinála se dostalo pozornosti médií po celém světě. Mason později napsal: „Obrázek nahých vězňů v celách, kde jim společnost dělá pouze vlastní špína, je nepopíratelně silný a byl vytrubován do světa. Navzdory nepříznivé pozornosti veřejnosti jsem se však nemohl vzdát. To by pro IRA bylo největší vítězství za poslední léta. Znamenalo by to zřeknutí se politiky nadřazenosti policie a vlády práva.“

Ačkoli od té doby mezi republikány a vládou zuřila silná propagandistická válka, podpora protestujících byla stále jen minimální. Do roku 1980 se dokonce i tento nezvyklý protest stal součástí vězeňské rutiny a republikánský veterán Joe Cahill neochotně usoudil, že „hlavní demonstrace kvůli otázce Bloku H zůstávají uvnitř nacionalistických čtvrtí“.

První hladovka

V roce 1980 se vězni rozhodli použít svoji podle všeho poslední zbraň – hladovku. Tato taktika se střídavými úspěchy měla v republikánské historii vážené místo, byla totiž považována za téměř vrchol sebeobětování a možného mučednictví. Ačkoli byl zvláštní status poprvé vybojován v roce 1972 hladovkou, v ostatních

případech nebyla tato taktika účinná. Ve světle této bilance se celkové republikánské vedení stavělo silně proti tomuto plánu a Adams píše, že vzkázal vězňům: „Jsme takticky, strategicky, fyzicky i morálně proti hladovce.“ Jeden z vězňů, který držel hladovku sedmdesát dní, později napsal, že pokud by IRA tento krok zakázala, „byla by to naprostá katastrofa, protože vězni by hladovku stejně zahájili a to by uvnitř IRA způsobilo vážný rozkol“.

Sedm vězňů, mezi nimiž byl jeden člen INLA, zahájilo hladovku v říjnu roku 1980. Republikáni upustili od svých dalších protestů, přestali vraždit vězeňské dozorce a postupně ukončovali „špinavý protest“. Měli pět požadavků: právo nosit vlastní oblečení; žádnou nařízenou vězeňskou práci; volné sdružování; dopisy, návštěvy a balíčky každý týden; navrácení možnosti prominutí trestu, o kterou v důsledku protestů přišli.

Jejich úhlavním nepřítelem byla Margaret Thatcherová, jejíž pověst „Železné lady“ částečně pramenila z jejího postoje během tohoto období. Tehdy to však byla poměrně neznámá předsedkyně vlády, která si ještě nezískala plnou autoritu. Vězeňskou konfrontaci vnímala jako střet mezi dobrem a zlem, mezi demokracií a terorizmem. Při republikánských násilnostech přišla o blízkého přítele a spolupracovníka Aireyho Neava a jako premiérka byla otřesena vraždou lorda Mountbattena a smrtí osmnácti vojáků u Warrenpointu. Když byla hladovka zahájena, prohlásila: „Chci, aby to bylo naprosto jasné – hladovkářům ani jiným osobám odsouzeným za trestné činy vláda nikdy nepřizná politický status.“

Ministerstvo pro Severní Irsko přes prostředníky naznačilo republikánům, že ústupky například ve věci oděvů a povahy práce budou možné, ale jedině až bude ukončena hladovka a vězni se přizpůsobí vězeňskému režimu. Předchozí tajné napojení IRA na MI6 bylo oživeno a do oběhu byl dán vládní dokument předkládající určité návrhy. V prosinci roku 1980, když jeden z hladovkářů přišel o zrak a byl odvezen do belfastské nemocnice, podle všeho na pokraji smrti, vězni hladovku ve velkém zmatku odvolali. Ačkoli Sinn Féin zpočátku hlásila vítězství, brzy se ukázalo, že vězni nevyhráli. Jaké přesně ústupky byly slíbeny, jak měly být provedeny a čí chybou byl neúspěch hladovky, bylo předmětem mnoha diskuzí. Jasné však bylo, že vězni nedosáhli svých požadavků, a jakmile toto vyšlo najevo, byla naplánována druhá hladovka.

Druhá hladovka

Druhá hladovka byla zahájena 1. března 1981. Měla probíhat postupně – k prvnímu republikánovi, který hladovku zahájí, se měli v časových odstupech připojit další vězni z řad IRA i INLA. Prvním, kdo odmítl stravu, byl velící důstojník IRA v Maze Bobby Sands, jehož jméno se později stalo známým po celém světě. K Sandsově hladovce se měl po dvou týdnech přidat další vězeň a od té doby každý týden další se záměrem vyvinout narůstající tlak na vládu. Zahájením druhé hladovky znovu nedali Sands a ostatní účastníci protestu na radu celkového vedení IRA. IRA se domnívala, že hladovky představují závažné odklonění všech možných zdrojů od její hlavní kampaně násilí, a obávala se další škodlivé a rozvratné porážky.

Od počátku druhé hladovky se pokládalo za velmi pravděpodobné, že tentokrát dojde k úmrtím, jelikož Sands i ostatní domnívali, že je třeba pomstít fiasko, kterým skončila první stávka. Sandsova pověstná odhodlanost byla zřejmá z jeho přezdívky Geronimo. Vyrostl na převážně protestantském sídlišti Rathcoole na okraji severního Belfastu, ale jeho rodina patřila k velkému množství katolíků, které systematická kampaň lojalistického zastrašování donutila se vystěhovat. Rodina přesídlila do západního Belfastu, kde se Sands stal aktivním členem IRA a na počátku 70. let si odseděl krátký trest ve vězení, než byl v roce 1977 odsouzen ke 14 letům za nedovolené držení střelné zbraně ve voze během operace IRA.

Napětí mimořádně stoupalo, zatímco stávka pokračovala uprostřed silného propagandistického boje, a polarizace mezi běžnými protestanty a katolíky dosahovala nových rozměrů. Pro mnohé nacionalisty nenabízela krutá jednoznačnost této otázky žádný prostor pro diskusi a řada těch, kteří IRA nepodporovali, se přesto bouřila proti tomu, co pokládala za britskou neústupnost.

Co se týče propagandy, Sands těžil z toho, že si vytvořil auru oběti a sebeobětování. Byl to odsouzený člen IRA, ale přesto byla jeho image vysoce mediálně příznivá. Byl uvězněn za držení zbraně, nikoli za vraždu, a jeho fotografie, která se nesčetněkrát objevila v novinách a televizi, vyobrazovala pohledného mladého muže s dlouhými vlasy a okouzlejícím úsměvem na tváři. To, že vypadal spíše jako

bubeník v rockové kapele než bezohledný terorista, bylo důležité v propagandistickém boji, jenž zuřil po celém světě.

Jak dny plynuly, četné skupiny i jednotlivci se snažili fungovat ve sporu jako prostředníci, ale jak u vězňů, tak u vlády neučinili větší pokrok. IRA se domnívala, že takovéto skupiny pravděpodobně situaci zkomplikují, budou postupovat bez vědomí samotné IRA či se nechají vládou manipulovat. Násilnosti IRA pokračovaly, došlo například k vraždě mladé matky v Londonderry, což pouze posílilo typickou odhodlanost Thatcherové. Podotkla, že „pokud pan Sands trvá na svém přání spáchat sebevraždu, je to jeho volba“.

Ačkoli se Adams a republikánské vedení stavěli proti stávce, čirá náhoda jim poskytla jedinečnou politickou příležitost. Pět dní poté, co Sands začal odmítat stravu, náhle zemřel nezávislý nacionalistický poslanec Frank Maguire, což vyvolalo ve volebním obvodu Fermanagh-South Tyrone doplňovací volby. Republikáni přesvědčili Maguireova bratra, aby nekandidoval, a Sands se tak stal jediným nacionalistickým kandidátem. Ve volbách porazil Harryho Westa, bývalého lídra unionistické strany, který se pokoušel o comeback, a získal křeslo 30 482 hlasy ku 29 046 hlasům při 87% volební účasti. Pro IRA to znamenalo vítězství propagandy ohromných rozměrů, kterému napomohl rozšířený nacionalistický názor, že Thatcherová zaujímá celkově příliš nekompromisní stanovisko. Jelikož Sandsovo vítězství bylo jednou z klíčových událostí ve vývoji Sinn Féin jakožto volební síly, někteří pozorovatelé jej považují za zrod pozdějšího mírového procesu. Avšak v té době to na postoji vlády nic nezměnilo a situace zůstala na mrtvém bodě.

Sands zemřel 5. května v 1 hodinu 17 minut ráno a okamžitě se stal jedním z nejuctívanějších mučedníků mezi republikány. Thatcherová chladně oznámila Dolní sněmovně, že „pan Sands byl odsouzený kriminálník. Rozhodl se vzít si život. Byla to volba, kterou jeho organizace mnoha svým obětem nedovolila.“ Ačkoliv v Británii neměla jeho smrt větší odezvu, mezi republikány a nacionalisty vyvolala obrovskou vlnu emocí a hněvu a jeho pohřeb navštívilo podle odhadů 100 000 osob. Z okolního světa přišlo velké množství mezinárodní kritiky na adresu Británie a Thatcherové, která byla všeobecně odsuzována za neústupnost. Světová pozornost se soustředila na Belfast, Adams později vzpomínal, že smrt Sandse „měla větší mezinárodní dopad než jakákoli jiná událost v Irsku za mého života“.

Hladovka vyvolala rozsáhlé pouliční nepokoje, které se podílely na nárůstu počtu obětí za rok 1981 na 117 oproti 86 za předešlý rok. Počet úmrtí zaviněných bezpečnostními silami vzrostl, jelikož vojenské jednotky a policie používaly jako odpověď na pouliční výtržnosti velké množství plastových projektilů. V důsledku toho bylo zabito sedm katolíků, z toho dvě mladé dívky. Ačkoli bezpečnostní síly obvykle tvrdily, že zabití osoby byly aktivními výtržníky, často se později ukázalo, že tomu tak nebylo. V pěti z těchto sedmi případů soudní vyšetřování později výslovně shledalo, že šlo o nevinné oběti, a na odškodném bylo vyplaceno více než 75 000 liber.

James Prior, který na podzim roku 1981 vystřídal Humphreyho Atkinse na postu ministra pro Severní Irsko, ve svých pamětech vzpomíná: „Policie a armáda pálily ohromné množství plastových projektilů. Byla zabita či zmrzačena řada nevinných osob, včetně dětí, a jejich úmrtí jen přispěla ke vši trpkosti.“ Jedním příkladem byla smrt nevinné čtrnáctileté dívky Julie Livingstonové, která zemřela po zásahu plastovým projektilem. Nebyla nijak zapletena do výtržností a její rodina později obdržela odškodnění. Její matka vzpomínala: „Byla to čiperná dívenka plná života, kluci za ní pálili. Tu a tam vás přepadne zoufalství. Skoro každý den to na vás někdy během dne padne. Nikdy se nezbavím jejího jména – napsala ho kamkoli, do komory i na knížky. Převlékala jsem polštář a ona napsala své jméno na jeho vnitřek. Potom v kuchyni, těsně pod sporákem pod tapetou, musela to tam vyčistit a napsat své jméno na holou stěnu.“

Takovéto tragédie se neomezovaly pouze na nacionalistickou stranu. Ve stejném měsíci, kdy byla zabita Julie Livingstonová, kamenoval dav v severním Belfastu při výtržnictví, které následovalo po smrti Sandse, mlékařskou dodávku. Ve smršti kamenů se vůz vymkl kontrole, narazil do sloupu veřejného osvětlení a zabil protestantského mlékaře Erika Guineyho a jeho čtrnáctiletého syna Desmonda, který mu pomáhal rozvážet mléko. Po těchto úmrtích řekla paní Guineyová: „Všichni měli Desmonda rádi – vždycky to byl veselý klučina a udělal by pro vás první poslední. Jednou, když změnili část rozvážky, zákazníci volali do mlékárny a žádali, aby jim Desmonda vrátili.“

Následující měsíce se vryly do paměti jako obzvláště chmurné a destabilizující, protože konfrontace pokračovala a ani vláda, ani hladovkáři nebyli ochotní ustoupit. Při zpětném pohledu je zřejmé, že se obě strany hluboce nepochopily. Thatcherová nikdy

blíže neporozuměla psychologii IRA, zatímco někteří republikáni vytrvale věřili, že se Thatcherová nakonec musí vzdát. Dokonce i po smrti šesti hladovkářů napsal Brendan McFarlane, který po Sandsovi převzal funkci velícího důstojníka IRA v Maze, v propašované zprávě Adamsovi: „Opravdu cítím, že dokážeme Brity zlomit.“

Neústupný postoj obou stran vedl od května do srpna 1981 ke smrti celkem deseti hladovkářů, z nichž sedm patřilo k IRA a tři byli členové INLA. Jak postupovalo léto a vězni umírali, mnoho prostředníků se snažilo problém vyřešit, avšak bezúspěšně: Červený kříž, delegace Evropského soudu pro lidská práva, katolická církev v Irsku, zástupce Vatikánu, John Hume, zástupci irské vlády a tajné napojení IRA na MI6.

Prior navštívil věznici Maze a přes okénko zahlédl vězně, který držel hladovku 46. dnem. Ministr později vzpomínal: „Jenom tam seděl a zíral do prázdna. Nevyvolával moc dojem utrpení, vyzáblosti, ani nevydával žádné známky bolesti. Překvapilo mě, nakolik ten muž vypadal smířený sám se sebou.“ Prior řekl, že si začal uvědomovat, že na obou stranách stála „řada naprosto odhodlaných a přesvědčených lidí, připravených spáchat násilné činy a tvrdohlavě, ale přesto odvážně přijmout nevyhnutelné a zemřít“.

Brzy poté byla hladovka ukončena, z velké části po intervenci rodin vězňů, které podporoval vězeňský kaplan otec Denis Faul. Rodiny si začaly uvědomovat, že vláda neustoupí, a docházet k závěru, že úmrtí jejich manželů a synů jsou nevyhnutelná a zbytečná zároveň. Rostl počet rodin, které jakmile jejich synové upadli do předsmrtného kómatu, požádaly o jejich resuscitaci. V říjnu hladovkáři protest odvolali, překazily jej však spíše jejich rodiny než vláda či vedení věznice. Během několika dnů Prior zmírnil nařízení, aby vězni mohli neustále nosit své vlastní oblečení, a učinil omezené ústupky v případě ostatních požadavků.

Mezi republikány zavládl prvotní pocit, že v hladovce utrpěli obrovskou porážku. Jeden vězeň napsal: „I když se mi ulevilo, že nikdo další už nezemře, pořád jsem se cítil hrozně zklamaný, protože umřelo deset mužů a nedosáhli jsme našich požadavků. Nikdy jsem nebyl tak frustrovaný.“ Thatcherová se postavila IRA přímo a nakonec se jejich síla vůle podlomila, zatímco její nikoli. Jednou řekla: „Tváří v tvář neúspěchu své zdiskreditované věci se násilníci v posledních měsících rozhodli hrát na svou možná poslední kartu.“

Avšak v jejím případě šlo o Pyrrhovo vítězství. Jedny noviny zaznamenaly:

Toto je jedno z nejlepších období, jaké kdy IRA měla. Otázka Severního Irska je po celém světě vnímána tak, jak to IRA vždy chtěla: kladivo a kovadlina, Britové versus Prozatímní IRA, nic mezi tím a nikdo další nehraje významnou roli. Paradox ležící v centru celého tohoto úspěchu Prozatímní IRA je, že jim ho přinesly volby, které vyhrála kampaň naprosto protikladná kampani PIRA, založená na výzvě chránit život, a také jej přineslo sebeobětování jejich mužů. Někdo někde mezi členy PIRA konečně pochopil staré rčení, že nakonec nevyhrají ti, kteří způsobí největší ztráty, ale ti, kteří vydrží nejvíce.

Hladovky měly trvalé následky a většina z nich nebyla pro vládu a téměř nikoho s výjimkou republikánského hnutí příznivá. Mimo jiné proto, že dlouhé trauma měsíců konfrontace se zarylo hluboko do psychiky velkému počtu lidí a rozvířilo mnoho hlubokých a znepokojivých emocí. Hranice mezi komunitami byly vždy silné, ale nyní se ještě zvýraznily. Prior prohlásil, že přijel do Belfastu, aby našel „zahořklou a naprosto polarizovanou společnost“.

Dozvuky hladovek

V listopadu 1981 ozbrojenci IRA zavraždili reverenda Roberta Bradforda, unionistického poslance a metodistického ministra, který vůči IRA zastával přísnější bezpečnostní postoj. Na pohřbu rozhněvaní lojalisté strkali do Jamese Priora a slovně ho napadali, několik set se jich hrnulo dopředu, aby mu poničili střechu od auta. Když vešel do kostela, syčeli na něj, a když vyšel, tak ho opět obklopili a někteří členové davu volali: „Zabijte ho, zabijte ho!“ Den pohřbu byl poznamenaný rozsáhlou stávkou protestantů, protože v mnoha městech se konaly vzpomínkové bohoslužby. Paisley vyhrožoval, že zorganizuje daňové stávky a hromadné neplacení nájmu jako součást protestní kampaně, která má učinit Severní Irsko „neovladatelné“, a lojalisté uspořádali akci, na které dali nastoupit členy „třetí síly“.

Ti, kteří už na Severní Irsko pohlíželi jako na dysfunkční společnost, jejíž občany nelze nikdy přimět k tomu, aby spolu žili v přátelství, se pravděpodobně ve svém stanovisku utvrdili, zatímco mnoho dalších smutně usoudilo, že mají asi pravdu.

To, že se zjevně moderní společnost tak dlouhou dobu zmítala v nepokojích, určitě zanechalo trvalý dojem strukturní politické nestability.

Co se týkalo vězňů IRA, hladovka v roce 1981 skončila porážkou. Ačkoli poté mohli nosit své vlastní oblečení, byl to ústupek od vlády, která podle všeho bitvu vyhrála. Z pohledu vězňů IRA deset druhů položilo svůj život a očividně zbytečně. Gerry Adams hladovku popsal jako „Everest mezi horami traumatických událostí, které Irové zažili“ a o patnáct let později napsal: „Při hlubší vzpomínce na smrt Bobbyho Sandse a okolnosti jeho odchodu se stále nedokážu ubránit slzám.“

Přesto republikánům hladovka v budoucnu mnoho přinesla. Deset smrtí fakticky ukončilo spor o kriminalizaci. Hladovkou vězni prakticky vzato nedocílili zvláštního statusu, ale v podstatě dosáhli něčeho mnohem silnějšího – politického statusu. Nemohl existovat lepší projev politické motivace než podívaná na deset mužů, jak pokládají svůj život v působivé ukázce sebeobětování a oddanosti. Bylo možné na to pohlížet jako na podivný fanatismus, a mnozí to tak vnímali, ale nebylo možné tvrdit, že tito muži jsou k nerozeznání od obyčejných kriminálků. Hladovkáři si tak získali politický status v očích veřejnosti.

Zradikalizovaní nováčci se houfně hrnuli do IRA a Sinn Féin, rozšířili řady obou organizací a položili základy pro další násilnosti i pronikání do politického systému. Volební úspěchy republikánů ukazovaly na nový potenciál na severu a možná i na jihu. Před sebou měli další násilnosti a pravidelné hlasování pro Sinn Féin.

To vzbudilo mezi republikánským vedením mnoho nových ambicí. Tři týdny po skončení hladovky nastínil Adamsův spolupracovník Danny Morrison na výroční konferenci Sinn Féin, tzv. ard fheis, velkolepou novou vizi, když prohlásil: „Kdo zde opravdu věří, že válku vyhraje demokratickými volbami? Ale bude zde někdo něco namítat, když se s volební urnou v jedné ruce a Armalitkou v druhé ujmeme moci v Irsku?“ Adams později shrnul paradoxní výsledek hladovky, který si nikdy nepřál: „Fyzicky, emocionálně i duchovně byla hladovka silně vyčerpávající, přesto jsme nabrali obrovské množství nové energie, oddanosti a motivace z mimořádného období, během něhož deset našich druhů pomalu a bolestivě obětovalo své životy.“

SLOVNÍČEK

Ard fheis – irský výraz pro výroční stranickou konferenci.

Armalitka (Armalite) – útočná puška vyrobená v USA, kterou především v 70. letech s oblibou používala IRA kvůli její nízké hmotnosti a vysoké rychlosti palby.

Bloky H (H-Blocks) – bloky cel uvnitř věznice Maze, pojmenované podle jejich tvaru. Bloky H byly ohniskem významných republikánských protestních kampaní, zejména hladovky v roce 1981.

Dohoda ze Sunningdale (Sunningdale Agreement) – britsko-irský politický projekt, jehož cílem bylo zřídit exekutivu severoirského Shromáždění (Assembly), která měla být založena na sdílení moci a fungovat jako vláda, a Irskou radu (Council of Ireland), která by disponovala jen neexekutivními pravomocemi a na níž by se z poloviny podílela vláda Irské republiky. Dohodu byla podepsána 9. prosince 1973 v Sunningdale, avšak silná opozice unionistů, nepokoje a dvoutýdenní všeobecná stávková dělníků vedly ke zhroucení dohody v květnu 1974.

Irská národně osvobozenecská armáda (Irish National Liberation Army) – extrémní republikánská paramilitaristická skupina, která vznikla v roce 1974 odštěpením od Oficiální IRA. Členové INLA byli zapojeni do řady republikánských sporů a tři její příslušníci zemřeli při hladovce v roce 1981.

Long Kesh – původní název věznice Maze, než jej vláda v polovině 70. let změnila. Republikáni nadále používali výraz „Long Kesh“.

Ministerstvo pro Severní Irsko (Northern Ireland Office) – resort britské vlády zřízený v roce 1972, aby spravoval Severní Irsko pod přímou vládou z Westminsteru prostřednictvím ministra pro Severní Irsko (Northern Ireland Secretary), který má křeslo v britském kabinetu.

Plastový projektil (plastic bullet) – kontroverzní prostředek určený ke kontrole výtržností, který se ve velké míře používá od roku 1973. Použití plastového projektilu si v Severním Irsku vyžádalo šestnáct mrtvých.

Prozatímní IRA (Provisional IRA) – největší republikánská paramilitaristická skupina, která je všeobecně známá jednoduše jako IRA a bezpečnostními složkami jako PIRA.

Po odštěpení od Oficiální IRA v roce 1969 pokračovala její násilná kampaň prakticky bez přerušení téměř tři desetiletí. V irštině je mezi republikány známá jako Óglaigh na hÉireann a v srpnu 1994 vyhlásila klid zbraní, který byl později porušen a poté obnoven.

Sinn Féin – je považována za politické křídlo IRA a odvozuje svůj původ od strany založené na počátku dvacátého století. Jde o celoirskou politickou organizaci, která má zastoupení v dolní sněmovně irského parlamentu (Dáil), v dolní sněmovně britského parlamentu (House of Commons) a v Severoirském shromáždění (Northern Ireland Assembly). V čele stojí Gerry Adams a jejich poslanci odmítají zasedat ve Westminsteru.

Sociálně demokratická labouristická strana (Social Democratic and Labour Party) – hlavní nacionalistická strana v Severním Irsku, která byla založena v roce 1970 s cílem prosazovat sjednocené Irsko mírovou cestou. Jejím předsedou byl v letech 1979–2001 John Hume.

Stormont – budova, která byla dokončena v roce 1932, fungovala jako sídlo severoirského parlamentu, než bylo jeho zasedání v roce 1972 přerušeno. Stal se sídlem nového shromáždění, které vzniklo po Velkopáteční dohodě z roku 1998. Výraz „Stormont“ se často používá pro označení unionistické vlády v letech 1921–1972.

Třetí síla (Third Force) – lojalistické milice, které častěji vyhrožovaly, než že by se ukazovaly na veřejnosti. Existovaly prý v různých obdobích během nepokojů.

Ulsterská obranná asociace (Ulster Defence Association) – největší lojalistická paramilitaristická asociace, která byla založena v roce 1971 v Belfastu a v roce 1992 postavena mimo zákon.

Ulsterská unionistická strana (Ulster Unionist Party) – hlavní unionistická strana v Severním Irsku, která tvořila vládu od roku 1921 do 1972 a v každých volbách si zajistila naprostou většinu hlasů. Od roku 1974 do počátku 90. let byla někdy označována jako Oficiální unionistická strana (Official Unionist Party).

2. Komentář k překladu

2.1 Překladatelská analýza originálu

2.1.1 Text a autor

Pro bakalářský překlad byla zvolena kapitola *The hungerstrikes 1980–81* z populárně naučné monografie o konfliktu v Severním Irsku *Making Sense of the Troubles* od autorů Davida McKittricka a Davida McVeaho. Tato kniha byla poprvé publikována v roce 2000, pro překlad bylo použito nejnovější vydání z roku 2002.

David McKittrick pracuje od roku 1986 jako irský dopisovatel deníku *The Independent* (OP, 2011a). Pravidelně také přispívá do zahraničních novin a časopisů a je nositelem mnoha novinářských ocenění, například prestižní Orwellovy ceny za rok 2000 (OP, 2011b).

Historik David McVea po dlouhou dobu vedl oddělení politologie na přední střední škole v Belfastu. Nyní se věnuje výzkumu konfliktu v Severním Irsku a publikační činnosti (PENGUIN, 2011).

2.1.2 Adresát

Adresátem výchozího textu jsou rodilí mluvčí angličtiny i mezinárodní čtenáři, kteří si jsou schopni knihu přečíst v angličtině. Monografie není určena naprostým laikům, neboť u čtenářů předpokládá základní orientaci v politicko-spoločenské situaci v Severním Irsku. Není však ani zaměřena na odborné publikum, jelikož nezabíhá do přílišných detailů a klade silný důraz na srozumitelnost a přístupnost výkladu. Je tedy cílena na poučenou veřejnost, která se zajímá o danou problematiku, případně studenty souvisejících oborů, například politologie, anglistiky či nejnovějších dějin, s dostatečnou znalostí angličtiny.

2.1.3 Funkce textu

Dominantní funkcí výchozího textu je nepochybně funkce informativní. Autoři se snaží podat přehled nejdůležitějších událostí konfliktu v Severním Irsku a analyzovat jejich příčiny a vliv, jež měly na další politický vývoj v této oblasti. Apelová funkce je výrazně omezena, kniha bývá vyzdvihována pro svůj výjimečně vyvážený a nezaujatý

pohled (McHardy, 2001) a jejím cílem není přesvědčit čtenáře o správnosti argumentů ani jedné ze stran. Expresivní funkce se ve vybrané kapitole projevuje v některých vložených diskurzích¹, například v citátech některých politiků, vězňů či matek zabitých dětí. Estetická funkce je patrná ve vložené republikánské písni, ve zbylém textu je však výrazně oslabena.

2.1.4 Výstavba textu

Daná kapitola je rozdělena na pět podkapitol. Horizontální členění textu odpovídá členění vertikálnímu – každá podkapitola uvozuje nové téma, nové období ve vývoji událostí v Severním Irsku. Text je rozdělen do pravidelných odstavců obdobné délky, jen ve dvou případech je vložený citát vyčleněn zvlášť. Události jsou řazeny chronologicky, menší odbočky do minulosti jsou spojeny s vysvětlením okolností, za kterých k danému stavu došlo, a poměrně časté odkazování do budoucnosti nastiňuje další vývoj událostí či jejich pozdější reflexi.

V celém komunikátu se prolíná řada různých diskurzů a stylů. Ve vybrané kapitole nalezneme celkem přes tři desítky vložených citátů, které doplňují hlavní text a zvyšují jeho živost, názornost a vzhledem k výběru citací z nejrůznějších zdrojů i posilují jeho nestrannost. Nyní stručně shrneme základní typy vložených textů. Za první a nejvíce zastoupený typ můžeme označit citáty samotných politiků, kteří jsou v kapitole zmiňováni. V několika případech je výslovně uvedeno, že se jedná o úryvky z jejich pamětí či biografí, jindy jde o nejrůznější projevy a prohlášení a v několika případech není původ citátů z textu patrný. Za druhý typ můžeme považovat citáty „nepolitiků“, tedy například vězňů a rodin obětí násilí, které odlišuje především to, že se jedná o diskurzy primárně neveřejné povahy a že se v nich ve větší míře projevuje subjektivita a expresivita. Posledním výrazným typem jsou citáty z dobového tisku, jež mají ryze publicistického charakter.

Kapitola neobsahuje poznámky pod čarou a s jednou výjimkou ani vysvětlivky vložené v textu, ale celá kniha je vybavena poměrně rozsáhlým doplňujícím materiálem, ve kterém se odráží pragmatický ohled autorů na příjemce. Za hlavním textem následuje

¹ Pojem diskurz zde používám v širším a nejběžněji užívaném smyslu jako „integrováný celek textu a kontextu“ (Hoffmannová, 1997, s. 8).

chronologický přehled událostí, tabulky o počtech obětí a volebních výsledcích, slovníček pojmů a rejstřík.

2.1.5 Styl

Z hlediska funkčního stylu můžeme hlavní část kapitoly označit za populárně naučný text. Podle Bečky (1992, s. 370) je hlavním rysem populárně naučného textu, kterým se liší od odborného výkladu, jeho ohled na čtenáře, jenž očekává přístupné vysvětlení problematiky. Tento ohled a přizpůsobení textu úrovni čtenářů se může realizovat v různé míře. Populárně naučný výklad musí být pokud možno co nejkonkrétnější, proto kdekoli je to možné, je výraz konkretizován přirovnáními a ilustrativními příklady. Sloh není tak hutný a používá pouze nezbytné termíny (Bečka, 1992, s. 371).

Výchozí text této definici přesně odpovídá. V našem případě sice klade určité požadavky na předchozí znalosti a orientaci v dané problematice, ale zároveň se snaží být maximálně srozumitelný a čtivý. Populárně naučný styl se odráží na zvoleném lexiku i syntaxi a ohled na čtenáře se projevuje i v doplňujících materiálech k hlavnímu textu.

Jak již bylo zmíněno, vybraná kapitola obsahuje velké množství vložených diskurzů, které text oživují, vnášejí do něj větší bezprostřednost a přibližují jej publicistickému stylu. Větná stavba je rozvolněnější a nevyskytují se zde vysoce komplikovaná souvětí s velkým počtem závislých vět. Mezi nejčastější větné typy patří věty jednoduché rozvítené polovětnými vazbami a nepřiliš složitá souřadná či podřadná souvětí s vedlejšími větami vztažnými či vyjadřujícími okolnostní určení děje.

Populárně naučný styl využívá i publicistické a beletristické prvky (Mistrík, 1997, s. 430). V popularizačních textech je menší index opakování slov, bohatší synonymika a více se uplatňují expresivní výrazy (Mistrík, 1997, s. 431). V našem případě má na mísení populárně naučného a publicistického stylu dozajista vliv i to, že jedním z autorů monografie je dlouholetý novinář. V textu se objevuje konvenční metaforika a obrazná vyjádření, např. „[...] the extended trauma of the months of confrontation **seared deep into** the psyches of large numbers of people [...]“ (s. 146), „[...] that it would **fizzle out** and **pave the way for** a new integrationist approach.“ (s. 136). Hlavní text obsahuje i několik expresivních výrazů, jež jsou ve slovnících

uváděny jako neformální, např. „[...] approached the issue with characteristic **grit** [...]“ (s. 139), „[...] **winding down** the dirty protest.“ (s. 141).

Ve vložených diskurzích se uplatňují i jiné funkční styly. Citáty z dobového britského tisku můžeme přiřadit k publicistickému stylu. Obsahují typicky novinářskou frazeologii a klišé: „[...] the move **stood little or no chance of** success.“ (s. 134), „[...] with **no sign of abating** [...]“ (s. 139). V úryvcích z novin nalezneme i prvky neformálního vyjadřování, např. „[...] **the Brits** versus **the Provos** [...]“ (s. 146).

Citáty politiků i ostatních zmíněných osob jsou různé povahy. Vzhledem k tomu, že jsou většinou poměrně krátké, nelze vždy přesně určit, jaký funkční styl v nich převládá. Mluvené nepřipravené promluvy mají nejbližší k prostě sdělovacímu stylu. Obsahují neformální prvky, projevuje se v nich zvýšená subjektivita a vyznačují se uvolněnou větnou stavbou, např. „She was a lively wee girl, into everything, keeping the wee lads going.“ (s. 144). Od nich je nutné odlišit mluvené připravené komunikáty, které mají propracovanou strukturu a využívají především formální jazyk, např. „Faced with the failure of their discredited cause the men of violence have chosen in recent months to play what might be their last card.“ (s. 146). Citáty psaných zdrojů se také liší různým stupněm připravenosti, formality a subjektivity. Někdy se prvky různých stylů a rejstříků prolínají i v rámci jednoho citátu, např. „The screws were implementing a criminalisation regime [...]“ (s. 139) nebo „On hearing this, morale rose again. The lads were on a high.“ (s. 140). Za zcela specifický citát je nutno považovat úryvek z republikánské písně, u níž dominuje umělecký funkční styl. Její analýze je věnován prostor v další kapitole.

2.1.6 Lexikum

V hlavním textu převažuje neutrální, formální lexikum a množství odborných termínů je omezeno na minimum. Většina termínů, jež se v kapitole vyskytují, mimoto patří k slovní zásobě hojně užívané v médiích, takže čtenáři originálu pravděpodobně nemají při porozumění větší překážky.

V komunikátu můžeme pozorovat nízkou frekvenci opakování slov a bohatě rozvinutou synonymiku, a to například i u *verb dicendi*, která v angličtině bývají stereotypnější, sémanticky chudší a méně specifická než v češtině (Knittlová, 2010,

s. 57). Jen v této kapitole se pro uvozování citací a parafrází vyskytují slovesa *state, inform, declare, observe, recall, contend* aj.

Text se vyhýbá vysoké abstrakci, užitá pojmenování jsou konkrétní a názorná. Autoři využívají obvyklé publicistické kolokace a klišé, např. „British presence in Northern Ireland“ (s. 135), „death toll“ (s. 137), „aura of victimhood“ (s. 143), „street disturbances“ (s. 144).

Ve vložených textech se uplatňují nejrůznější vrstvy lexika, jejichž výběr se odvíjí od typu diskurzu, funkce textu a idiolektu mluvčího. Matky obětí násilí například používají v Severním Irsku velmi časté adjektivum „wee“ (s. 144, 145). Expresivně vyjadřování se podrobněji věnuje část oddílu 2.1.5 Styl.

2.1.7 Syntax

Až na vzácné výjimky je text z hlediska komunikační funkce tvořen oznamovacími větami, v nichž se uplatňuje indikativ. Nejčastěji se jedná o jednoduché věty rozvitě polovětnými vazbami či nepřilíš rozvitá souvětí, převážně paratactická. Ze syntaktických vztahů mezi větami převažuje okolnostní určení děje v hlavní větě a přívlastkové rozvití. Souvětí bývají zpravidla spojena syndeticky.

V komunikátu můžeme pozorovat nižší míru nominalizace než u teoreticky odborného stylu. Autoři častěji používají plnovýznamová slovesa, která jsou synonymicky obměňována a nemají vysoký index opakování. V textu nepřevládá pasívum a neosobní vyjadřování, což činí výklad živějším. Slovesné časy jsou používány standardně, za specifický rys můžeme považovat odkazování do budoucnosti z minulosti, např. „[...] Bobby Sands, whose name **was to become known** all over the world.“ (s. 142).

Jako prostředek větné kondenzace slouží hojně se vyskytující polovětné vazby, které implicitně naznačují různé vztahy mezi dějem věty hlavní a sekundární predikací. Většina těchto konstrukcí má nevyjádřeného konatele totožného s podmětem nadřazeného slovesa a vyjadřují časové, kauzální či různé průvodní okolnosti, např. „Now they refused to leave the cells at all, **leaving prison officers to empty the chamber pots.**“ (s. 140). Polovětné obraty se vyskytují i při nestejných podmětech, v takovém případě jsou nejčastěji připojeny pomocí „with“, např. „Prisoners and prison

officers went their parallel but largely separate ways, **with soldiers guarding the perimeter.**“ (s. 138).

V textu se uplatňují různé prostředky aktuálního větného členění. Slouží k tomu mimo jiné pasivizace, slovosled (frekventované postavení adverbálních výrazů na začátek věty, čímž se uvolní koncové místo pro réma) či rematické podmětu, např. „A republican song became the unofficial anthem of the protest [...]“ (s. 138). Dále je aktuální členění větné vyjádřeno pravými vytýkacími vazbami, např. „It was this semblance of prisoner-of-war status which Rees had decided should end.“ (s. 138), identifikačními konstrukcemi, např. „What all these targets had in common was their prominence[...]“ (s. 137), emfatickým vytčením větného členu, např. „[...] the Atkins conference certainly did rapidly peter out.“ (s. 136) či inverzí, např. „Ahead lay more violence and a regular vote for Sinn Féin.“ (s. 148).

2.2 Typologie překladatelských problémů a překladatelská koncepce

2.2.1 Překladatelské problémy na rovině lexikální

První oblastí, kde při překladu vzniknou problémy, je terminologie. Jak již bylo zmíněno výše, text je populárně naučného charakteru, tedy neobsahuje velké množství termínů, které by pro původní publikum, tzn. poučené laiky, byly neznámé. Český čtenář má však odlišné presupozice než čtenář originálu, což je nutné v překladu zohlednit a případně některé pojmy objasnit, aby pro něj byl český text stejně přístupný jako originál pro původní čtenáře. To se týká například termínu „devolution“ (s. 134), u něhož nenalezneme jednoznačný překladový ekvivalent, jelikož český pojem „devoluce“ není široce známý, a navíc pod tímto pojmem ve slovníku najdeme i definici procesu zcela opačného². Zároveň však ani nelze použít podobný, ale ne zcela totožný termín „decentralizace“.

Ve vybrané kapitole se obecná slovní zásoba prolíná s výrazy z oblasti politiky, historie, vojenství a vězeňství. Z vězeňských termínů bude nutné najít řešení například pro výrazy „Nissen hut“ (s. 137), „internment“ (s. 137), „paramilitary offence“ (s. 137) či „compound“ (s. 137). Některé z nich nemají žádný zažitý český ekvivalent a ve slovníku pod těmito hesly nalezneme pouze delší vysvětlení. Další problém představují výrazy přímo spojené s protesty a hladovkami v Severním Irsku, které vzhledem k nedostatku české literatury na toto téma také nemají ustálené překladové varianty. Jedná se o „special category status“ (s. 137), „no wash protest“ (s. 140), „dirty protest“ (s. 140), „blanket men“ (s. 139) aj. Tato spojení bude zapotřebí konzultovat s odbornou literaturou, případně s odborníky v oboru.

Další sféru problémů představují ustálené obraty a slovní spojení, které v severoirské realitě nabyly specifického významu, např. „partition“ (s. 135), „Irish dimension“ (s. 136), „powersharing“ (s. 135). Problematický bude převod spojení „agreed Ireland“ (s. 135), jež ani v angličtině není chápáno jednotně. Někteří jej považují za synonymum pro „united Ireland“ (MacGrath, 2007, s. 141), jiní poukazují na to, že se v praxi jedná o protichůdné pojmy (Foster, 2007). Z oblasti vojenství můžeme jmenovat označení zbraní, které se v českém prostředí nepoužívají –

² V populárním slovníku cizích slov nalezneme definici: „proces převedení pravomocí na nadřízený orgán“ (Kučera, 2005-2006).

„Armalite“ (s. 148) a „plastic bullet“ (s. 144), které bývá do češtiny převáděno dvěma způsoby.³

V neposlední řadě bude nutné jednotně vyřešit překlad vlastních jmen. U názvů politických stran je zapotřebí zjistit, zda mají v češtině zavedené překladové ekvivalenty, které bychom mohli použít, či zda se zatím žádné neustálily. Originál je konzistentní v tom ohledu, že při první zmínce název strany či organizace rozepíše a dále používá jen zkratku. Vzhledem k tomu, že výchozí text je sedmou kapitolou z monografie, většina zmiňovaných stran již byla představena v předchozích kapitolách a zde se objevují pouze pod zkratkami. V citaci z novin se navíc vyskytují dvě neformální označení paramilitaristické organizace Provisional IRA: „Provos“, „Provisionals“ (s. 146), pro něž v češtině pravděpodobně neexistuje žádný ekvivalentní výraz. Dále je třeba konzistentně vyřešit překlad dalších politických i jiných reálií, např. „Northern Ireland Secretary“ (s. 140), „Westminster constituency“ (s. 143), „H-Blocks“ (s. 137), jména organizací, zeměpisné a jiné názvy.

2.2.2 Překladatelské problémy na rovině syntaktické

Dominantním syntaktickým prvkem textu je hojný výskyt polovětných vazeb, které obsahují sekundární predikaci a vedou ke kondenzaci větné stavby. Mezi angličtinou a češtinou však v jejich tvoření, způsobu užití ani frekvenci nepanuje ekvivalence. V angličtině se častěji vyskytují jmenné tvary slovesné oproti hojnějšímu výskytu vedlejších vět v češtině (Dušková, 2006, s. 542). Polovětné vazby je tedy vhodné překládat takovými prostředky, které jsou pro češtinu přirozené, zároveň se však vyhýbat automatickému převádění na vedlejší věty a vždy hledat konkrétní řešení s ohledem na kontext.

Dalším výrazným syntaktickým prvkem komunikátu, který v češtině nelze vyjádřit obdobným způsobem, je odkazování do budoucnosti z minulosti. Angličtina k tomu má specifické prostředky – konstrukce označující budoucí čas se použijí v čase minulém (Quirk, 1985, s. 218). Za skutečné vyjádření budoucnosti z minulosti lze však považovat pouze dvě konstrukce, vazbu *s would* a *be to + infinitive* ve významu

³ Termín „plastic bullet“ byl v souvislosti s nedávnými událostmi ve Velké Británii do češtiny převáděn jako „plastový projektil“ i častěji jako „gumový projektil“, ačkoli se jedná o rozdílné pojmy. Tzv. „rubber bullets“ se ve Velké Británii přibližně od roku 1974 nepoužívají (McKittrick, 2002, s. 235).

„předurčen k“, které samy o sobě implikují, že k danému ději později došlo (Quirk, 1985. s. 218). Ve vybrané kapitole se hojně vyskytují obě tyto vazby. V češtině však nenalezneme plnohodnotný ekvivalent, který bychom mohli použít ve všech případech odkazování do budoucnosti z minulosti. Časy relativní je proto v češtině zapotřebí vyjádřit jiným způsobem.

Prostředky aktuálního členění větného se v důsledku odlišnosti gramatické stavby v obou jazycích nekryjí (Dušková, 2006, s. 527). V češtině se nejvíce uplatňuje slovosled, v angličtině k tomu slouží i jiné prostředky (viz 2.1.7). Z toho vyplývá, že v některých případech bude vhodné aktuální členění větné v češtině vyjádřit pozměněním slovosledu.

2.2.3 Překladatelské problémy na rovině stylistické

Pro ekvivalentní převod na rovině stylistické je rozhodující, nakolik si odpovídají jednotlivé funkční styly v obou jazycích a jaký je poměr mezi jejich žánrově stylistickými konvencemi. Je třeba analyzovat styl soudobého českého populárně naučného stylu s historickou tematikou a pozorovat, zda se v něm uplatňují publicistické a beletristické rysy stejně jako v angličtině. Dále je vhodné prozkoumat styl české překladové literatury s obdobným zaměřením a zjistit, nakolik se v ní projevuje ohled na českého čtenáře. Vzhledem ke stylové rozrůzněnosti jednotlivých diskurzů ve výchozím textu je nutné je ve shodě s domácími žánrově stylistickými konvencemi diferencovat i v češtině.

Největší překladatelský problém z vložených citátů pravděpodobně představuje úryvek z dosud nepřeložené písně, který shrnuje postoj republikánských vězňů v Maze. Na jednu stranu se jedná o umělecký text, tudíž dožaduje plnění estetické funkce. Pro dokreslení je vhodné si i poslechnout originální znění písně. Pro čtenáře je ale především důležité, aby text působil jako umělecký i bez hudebního doprovodu, je tedy nutné zvolit určité rýmové schéma, rytmus apod. Na druhou stranu píseň reflektuje postoje republikánů, tudíž má i výraznou funkci sdělnou. Podle Levého (1971, s. 83) sémantika poezie inklinuje k hrubší segmentaci. Tento případ se tomu však vymyká. V této silně politicky zaměřené písni nelze pojmy zaměňovat či generalizovat, jelikož by to protiřečilo jejímu účelu. Při překladu písně bychom se tedy měli snažit najít

maximální možnou rovnováhu mezi oběma funkcemi a zachovat účinek, jaký má na čtenáře.

2.2.4 Překladatelská koncepce

Překlad je zamýšlen jako kapitola z připravovaného vydání celé monografie *Making Sense of the Troubles* v češtině, jelikož na základě vlastního výzkumu u nás zatím nebyla publikována jediná populárně naučná kniha zabývající se konfliktem v Severním Irsku. Jako samostatná kapitola by také mohl vyjít v historickém periodiku, například v časopise *Moderní dějiny*, který je dvakrát ročně vydáván Historickým ústavem Akademie věd České republiky. V tomto případě by však pravděpodobně text byl zaměřen odborněji, proto budeme při našem překladu brát v úvahu pouze první zmíněnou situaci.

Překlad výchozího textu bude vytvářen s ohledem na konkrétního zamýšleného adresáta. Překlad není primárně určen pro studenty anglistiky ani historiky se znalostí angličtiny, kteří by si jistě mohli knihu přečíst v originále a patrně by i sáhli po vědecktější zaměřeném textu. Příjemcem není ani široká veřejnost, jelikož text vyžaduje základní orientaci ve politicko-spoločenské situaci v Severním Irsku a naprostý laik by si pravděpodobně ani podobnou knihu k přečtení nevybral. Jako fiktivní příjemce byl tedy zvolen poučený laik, který se zajímá o moderní historii různých států, případně student nejnovějších dějin či politologie bez dostatečné znalosti angličtiny.

Vzhledem k zamýšlenému účelu překladu by měla být zachována primární funkce výchozího textu – funkce informativní. Je třeba ponechat i sekundární funkce, jež se na určitých místech textu projevují, tedy funkci expresivní a estetickou.

Při překladu je nutné vyrovnat rozdíly mezi jazykem originálu a jazykem překladu, zamezit interferencím na všech rovinách komunikátu, ale zároveň zachovat dominantní rysy výchozího textu. Je třeba vyrovnat rozdíly ve vědomí příjemců, tedy zohlednit rozdíl mezi presupozicemi čtenáře výchozího textu a čtenáře překladu. V neposlední řadě bychom měli vzít v úvahu očekávání čtenáře, to znamená žánrově stylistické normy a konvence u obdobné původní i překladové literatury v češtině.

2.3 Metoda překladu a strategie řešení překladatelských problémů

2.3.1 Metoda překladu

Po zformulování překladatelské koncepce můžeme nyní stanovit jednotnou metodu, na jejímž základě bude možné řešit překladatelské problémy na jednotlivých rovinách. Cílem překladu je vytvoření funkčního ekvivalentu výchozího textu, který zachová hodnotu originálu pro čtenáře. Konkrétně je klíčové zachování kombinace funkcí originálu s primární informativní funkcí a specifických rysů předlohy, které se podílejí na celkovém účinku na čtenáře.

Musíme vzít v potaz, že čtenář populárně naučné historické literatury v překladu očekává cizí kolorit a jistý stupeň překladovosti. Z retrospektivního hlediska by překlad měl reprezentovat originál. Určitě by v našem případě neměl opodstatnění takový převod, který by v zájmu přístupnosti substituoval cizí reálie za domácí. Z prospektivního hlediska by překlad měl být vytvářen s ohledem na kontext přijímající, aby mohl fungovat v prostředí cílové kultury a byl pro recipienty srozumitelný.

Jak již bylo zmíněno výše, je nutné zjistit současné normy a konvence v překladové a původně české populárně naučné literatuře s historickou tematikou. Pro tento výzkum byly zvoleny překladové tituly *Dějiny Irska, Dlouhý boj - IRA & Sinn Féin* a původně české populárně naučné knihy *Dějiny Ruska a USA*. Pro konzultaci historických a politických termínů byla použita jediná původně česká publikace na dané téma *Konflikt v Severním Irsku* z pera historika Jana Franka, která však pro své výrazně dějepisické založení nemohla fungovat jako vzor populárně naučného stylu. Dále byl analyzován styl a konvence novinových článků o Severním Irsku v současném tisku.

Při překladu je vhodné spolupracovat i s existující literaturou ve výchozím jazyce, ve které můžeme načerpat znalosti potřebné k porozumění zobrazované skutečnosti, aby překlad mohl probíhat na úrovni hloubkové struktury. Dále může být tato literatura vodítkem při překladu významově sporných míst, případně sloužit pro ověření dat. Pro konzultaci nejasných míst ve zvolené kapitole byly vybrány tituly *Ten Men Dead: The Story of the 1981 Irish Hunger Strike; A History of Northern Ireland 1920-1996* a *Northern Ireland: A Chronology of the Troubles 1968-1999*. Na základě pročtení odborných publikací nebyly ve výchozím objeveny žádné významové chyby.

Musíme vzít také v úvahu, že se jedná o překlad sedmé kapitoly z monografie, který ale v kontextu této práce musí fungovat i samostatně. Z toho vyplývá požadavek srozumitelnosti textu nezávisle na přečtení předchozích kapitol. Proto bude vhodné při první zmínce v kapitole rozepsat zkratky, na některých místech doplnit křestní jména a funkce politiků apod. Pokud by kapitola vyšla jako součást překladu celé knihy, k rozepsání či doplnění by na těchto místech už nebyl důvod.

Volba konkrétních překladatelských metod a strategií závisí na funkci prvků v daném textu a funkci textu v prostředí. V překladu je vhodné zachovat ty prvky, které čtenář cítí jako kulturně specifické (Levý, 1998, s. 122). V našem případě čtenář očekává severoirské reálie, proto dozajista není vhodné text lokalizovat či aktualizovat. V závislosti na jejich povaze a funkci budou vlastní jména převedena formou transkripce (např. většina jmen osob) či kalkování (např. názvy politických stran). Pokud by vzhledem k odlišným presupozicím výchozího a cílového čtenáře mohlo dojít k nepochopení, bude vhodné do překladu vložit vnitřní vysvětlivku či výjimečně výraz substituovat neutrální analogií. Hlavní část textu bude převedena s důrazem na zachování smyslu a komunikační funkce, aby se zamezilo interferencím, například kopírování anglických syntaktických struktur do češtiny. V oblasti stylu je vhodné použít metodu substituce a vytvářet překlad v souladu se žánrově stylistickými konvencemi domácí literatury (přitom však samozřejmě nestírat individuální rysy předlohy).

2.3.2 Strategie řešení problémů na rovině lexikální

Odborná terminologie byla vyhledána ve výše zmíněných publikacích a novinových článcích. Pokud se u nich v převodu vyskytovaly rozdíly, za základní referenční zdroj je považována kniha *Konflikt v Severním Irsku*, jelikož pochází od historika a odborníka v oboru. Problematická místa byla také konzultována s odborníky.

U ženských příjmení bude konzistentně užívána přechýlená varianta, jak tomu je v populárně naučné i naučné historické literatuře běžné. U severoirských reálií je brán zřetel na to, že již samotná volba slov člověka přiřadí na jednu či druhou stranu konfliktu (Beresford, 1994, s. 7). To se týká například věznice Maze, pro kterou republikáni stále používají starší název Long Kesh. V české literatuře se výběr názvu

různí (např. Frank používá výhradně Long Kesh), avšak v zájmu zachování maximální možné neutrality budou při překladu striktně používány termíny originálu.

Severoírské politické strany, které jsou v kapitole zmiňovány, u nás nejsou příliš známé, a tudíž ani nevešly do českého povědomí v žádné konkrétní podobě. Vzhledem k omezenému kontextu kapitoly a s pragmatickým ohledem na příjemce bude při první zmínce v této kapitole u všech stran rozepsaný název s anglickou zkratkou a dále se budou vyskytovat pouze zkratky. Zůstala pouze otázka, zda uvádět český i anglický rozepsaný název. Ve vybrané populárně naučné historické literatuře je praxe velmi nejednotná. S ohledem na fiktivního čtenáře, který si pravděpodobně nemůže snadno přečíst knihu v angličtině, a popularizační charakter textu, ve kterém by vysoká frekvence rozepsaných názvů v obou jazycích mohla působit rušivě, byla zvolena varianta českého rozepsaného názvu s anglickou zkratkou. Neformální označení politických stran nemají v českých publikacích ani tisku žádný podobně expresivní ekvivalent, proto jsou místo nich užívány oficiální názvy, i když se tím setře jejich expresivita: „the Brits versus the Provos“ (s. 146) / „Britové⁴ versus Prozatímní IRA“ (s. 21).⁵

Vzhledem k odlišným presupozicím čtenářů originálu a překladu je vhodné některé reálie českému publiku přiblížit. Tam, kde se v textu vyskytuje pouze příjmení dříve nezmiňované osoby, byla v zájmu přístupnosti pro čtenáře doplněna křestní jména a funkce, např. „V roce 1972 udělil tehdejší ministr pro Severní Irsko William Whitelaw vězňům spojeným s paramilitaristickými skupinami takzvaný „zvláštní status“.“ (s. 12). Stejně tak byl vnitřní vysvětlivkou doplněn název *The Economist* na „britský týdeník *The Economist*“ (s. 9) či „Mid-Ulster“ na „obvod Mid-Ulster“ (s. 11). Pod pojmem „partition“ (s. 135) si původní čtenář představí rozdělení irského ostrova na Severní Irsko a nynější Irskou republiku. Pro českého čtenáře je však pouze „rozdělení“ nicneříkající výraz, proto je použito explicitnější spojení „rozdělení ostrova“ (s. 10), pod kterým si již v irském kontextu český čtenář představí více. Pro problematický výraz „devolution“ (s. 134) je také třeba zvolit převod, jenž by byl pro české publikum

⁴ Pro výraz the Brits sice existuje neformální české označení Briti, avšak vzhledem k neutralizaci druhého členu opozice bylo zvoleno formálnější Britové.

⁵ U následujících příkladů překladatelských řešení je u citátů z výchozího textu použito stránkování originálu, u citátů překladu je použito stránkování této práce.

srozumitelný. Tento pojem se v textu objevuje několikrát, není tedy možné jej pokaždé rozepisovat, proto je při první zmínce použit termín „devoluce“ (s. 9) s dovysvětlením tak, jak tomu je i v překladu paměti Margaret Thatcherové, kde u prvního použití pojmu nalezneme vysvětlivku překladatele pod čarou (1996, s. 97). Poznámky pod čarou však bývají v populárně naučné literatuře rušivé, proto je v našem případě vhodnější použít spíše vysvětlivku vnitřní. Obsah vysvětlivky byl převzat a upraven z paměti Thatcherové.

Co se týče sporného významu spojení „agreed Ireland“ (s. 135), na základě odborné literatury se dozvíme, že SDLP jej nechápe jako synonymum pro „united Ireland“. Sjednocené Irsko je sice nepochybně jejich konečným cílem, ale v dané době usilovali především o kompromisní řešení s podílem katolíků na vládě v Severním Irsku. V překladu tedy bylo použito vysvětlení, které bude pro čtenáře srozumitelnější – „v demokraticky spravovaném Irsku“ (s. 10). Další problematickou reálií byla pozice „Northern Ireland Secretary“ (s. 140), která je v české literatuře převáděna třemi různými způsoby – „státní tajemník pro Severní Irsko“ (Frank, 2006, s. 94), „tajemník pro Severní Irsko“ (Thatcher, 1996, s. 266), „ministr pro Severní Irsko“ (Thatcher, 1996, s. 274). Funkce tzv. „Secretary of State“ ve Spojeném království přibližně odpovídá našemu postu ministra, proto byla zvolena varianta „ministr pro Severní Irsko“ (např. s. 15).⁶

Na základě odborné literatury došlo k poupravěni některých převodů, například použití uvozovek u nezavedených českých překladových variant, pokud se nevyskytují v přímé řeči. To se týká například výrazů „irská dimenze“ (s. 10), „nemycí protest“ (s. 14) a „špinavý protest“ (s. 14). Výraz „blanket men“ (s. 139) je i v originálu užíván v uvozovkách, lze tedy říci, že se jedná o autorské spojení. V češtině, která takto snadno netvoří premodifikace, by se „blanket“ muselo převést na adjektivum, což by znělo nepřírozně a vystupovalo by to z textu. Z tohoto důvodu došlo k rozvolnění a opisu spojení volným přívlastkem: „mužů zapojených do stávků dek“ (s. 14). Termíny, které nebyly nalezeny v odborné literatuře ani v tisku, byly konzultovány a převedeny

⁶ Ač je v historickém pramenu, ze kterého je čerpána terminologie pro překlad, spojení převáděno jako „státní tajemník pro Severní Irsko“, na základě vlastního průzkumu si pod tímto pojmem většina dotázaných nevybaví funkci člena vládního kabinetu.

vlastním překladem, například pojem „compounds“ (s. 137) jako „ohrazené prostory“ (s. 12).

Na pomezí lexikální a pragmatické roviny stojí otázka slovníčku. V originále za textem následuje abecedně seřazený slovníček pojmů týkajících se severoirského konfliktu, které byly v knize zmíněny. Mezi slovníčkem a hlavním textem nefungují žádné odkazy či číslování, takže při čtení neodvádí pozornost, ale zároveň je neustále k dispozici. Je tedy na čtenáři, jak s ním naloží, zda si jej přečte předem, zda na něj nalistuje, když něčemu nerozumí, či zda jej nepoužije vůbec. Pokud by byla přeložena celá monografie, slovníček by v ní nepochybně zůstal. Vybraná kapitola by však měla fungovat obdobně – s důrazem na srozumitelnost samotného textu, ale i možností kdykoli nalistovat slovníček. Překlad tedy doprovází slovníček vybraných výrazů, které se vztahují k naší kapitole, a po konzultaci byl připojen ještě výraz „dohoda ze Sunningdale“, která je v textu dvakrát zmiňována. Při čtení celé knihy by čtenář znal její obsah z předchozích kapitol, ale v našem případě tuto možnost nemá. Na základě vlastního průzkumu by při překladu monografie stálo za zvážení ještě vysvětlení vztahů mezi pojmy „unionisté“, „loajalisté“, „protestanti“, „nacionalisté“ a „katolíci“, které náš překlad vzhledem ke svému zaměření a rozsahu neobsahuje.

2.3.3 Strategie řešení problémů na rovině syntaktické

Na rovině syntaxe bude nutné v překladu zachovat syntaktický charakter originálu, avšak zároveň by měl text odpovídat českým normám a konvencím a nemělo by docházet k interferencím. Pro převod jazykových jevů, které v češtině nemají ekvivalent či se jejich použití v obou jazycích nekryje, se často ustálily způsoby řešení, jakými se daný problematický jev překládá. Jak však upozorňuje Levý (1998, s. 76), je třeba se vyhýbat pohodlným stereotypním řešením a překladatelským klišé, aby přeložený text působil v češtině živě a přirozeně.

U polovětných vazeb je konkrétní překladatelské řešení vždy hledáno s ohledem na větný i nadvětný kontext. V několika případech dojde k rozvolnění větné stavby a změně sekundárních predikací na vedlejší věty. Užitím vedlejších vět však dochází k intelektualizaci textu, neboť významový vztah obsažený implicitně v originálu se v překladu vyjádří spojkou. Pokud je v překladu nadbytek vztažných vět, sloh dostane pedantský, dřevěný charakter (Levý, 1998, s. 76). Proto pokud to větná stavba a kontext

dovolují, polovětné vazby jsou převáděny souřadně připojenou větou hlavní či větným členem:

„[...] where he became an active member of the IRA, **servicing a short prison sentence in the early 1970s** [...].“ (s. 142)

„[...] kde se Sands stal aktivním členem IRA **a na počátku 70. let si odseděl krátký trest ve vězení** [...].“ (s. 17)

„[...] and the photograph of him [...] projected a good-looking young man with long hair, **sporting a fetching grin.**“ (s. 143)

„[...] a jeho fotografie [...] vyobrazovala pohledného mladého muže s dlouhými vlasy a **okouzlujícím úsměvem na tváři.**“ (s. 17)

Ve výchozím textu nalezneme několik případů užití slovesné proformy „do“, jejíž zástupná funkce je spojena s elipsou. Čeština zástupné sloveso na syntaktické rovině nemá (Dušková, 2006, s. 421), proto je většinou nutné elipsu rozepsat a zástupné sloveso nahradit plnovýznamovým:

„It was possible to view this as outlandish fanaticism, **and many did;** but it was not possible to claim that these were undistinguishable from ordinary criminals.“ (s. 147)

„Bylo možné na to pohlížet jako na podivný fanatismus, **a mnozí to tak vnímali,** ale nebylo možné tvrdit, že tito muži jsou k nerozeznání od obyčejných kriminálních.“ (s. 22)

Zvyšování počtu hlavních i vedlejších vět je na některých místech kompenzováno naopak snižováním počtu predikací, pokud takové vyjádření působí v češtině přirozeně a zároveň plně vystihuje smysl originálu:

„[...] Julie Livingstone, who was killed **when she was struck** by a plastic bullet.“ (s. 144)

„[...] Julie Livingstonové, která zemřela **po zásahu** plastovým projektilem.“ (s. 19)

Také u odkazování do budoucnosti z minulosti je konkrétní řešení voleno na základě kontextu. Dušková většinu příkladů u tohoto jevu převádí pomocí „měl“ (2006, s. 232), avšak v našem překladu se tato varianta hodí jen v několika případech:

„Furthermore, there **was to be an end** to the segregation of paramilitary and non-paramilitary inmates.“ (s. 138)

„Dále **měl nastat konec** oddělování paramilitaristických a neparamilitaristických vězňů.“ (s. 13)

Na jiných místech by tento převod mohl vyznít ve smyslu, že k odkazovanému ději sice dojít mělo, ale nakonec k němu nedošlo. V těchto případech je překlad řešen minulým časem, který je případně doplněn lexikálně:

„Although he **was to serve** as leader of the Unionist party for more than a decade and a half [...].“ (s. 136)

„Ačkoli Molyneaux **nakonec stál** v čele unionistické strany více než 15 let [...].“ (s. 11)

Aktuální členění větné je vyjadřováno prostředky přirozenými pro češtinu, tedy především slovosledem. Například v obou větách následujícího souvětí je rématem podmět – v první části o tom svědčí použití neurčitého členu u podmětu postaveného na začátek věty, v druhé části je prostředkem aktuálního členění větného vazba s „there“. Tato vazba umožňuje postverbální postavení podmětu, který má ve větě vyšší stupeň výpovědní dynamičnosti než sloveso (Dušková, 2006, s. 393). V češtině můžeme větný důraz vyjádřit slovosledem, jelikož réma bývá zpravidla na konci věty. V druhé větě souvětí je hlavním významovým jádrem premodifikace podmětu (navíc zdůrazněná pomocí „still only“), jelikož o podpoře vězňů se již hovořilo:

„Although **a major propaganda war** raged between the republicans and the government from then on, there was **still only minimal sympathy** for the protesters.“ (s. 140–141)

„Ačkoli od té doby mezi republikány a vládou zuřila **silná propagandistická válka**, podpora protestujících byla **stále jen minimální**.“ (s. 15)

Jako prostředek aktuálního větného členění se ve výchozím textu uplatňuje také pasívum s vyjádřeným činitelem, které umožňuje postverbální postavení agentu. V češtině tohoto uspořádání můžeme dosáhnout pouhou změnou slovosledu beze změny syntaktické konstrukce. Tím se v obou jazycích docílí základního rozložení výpovědní dynamičnosti s rématem v koncové pozici (Dušková, 2006, s. 261):

„Bernadette McAliskey [...] had a near-miraculous escape from death when **she a her husband were repeatedly shot by UDA gunmen.**“ (s. 137)

„Bernadette McAliskeyová [...] téměř zázračně unikla smrti [...] když **ji a jejího manžela** opakovaně **postřelili ozbrojenci UDA.**“ (s. 11)

Vytčení rematického prvku se uskutečňuje i prostřednictvím pravých vytýkacích vazeb a identifikačních konstrukcí (tzv. *cleft a pseudo-cleft sentence*). V češtině se důrazného vytčení častěji dosahuje slovosledem a přízvukem (Dušková, 2006, s. 537):

„**What all these targets had in common** was their prominence in what was known as ‘the H-blocks campaign’ [...].“ (s. 137)

„**Všechny tyto živé terče měly společné to,** že hrály důležitou roli v takzvané „kampani Bloků H“ [...].“ (s. 11)

„**It was this semblance** of prisoner-of-war status which Rees had decided should end.“ (s. 138)

„**Právě tuto podobnost** se statusem válečných zajatců se Rees rozhodl ukončit.“ (s. 12)

Z důvodu typologického rozdílu mezi nominální angličtinou a verbální češtinou je vhodné obecnější anglická slovesa v češtině specifikovat. Sloveso je v češtině základem věty a zpravidla obsahuje více sémantických složek (Knittlová, 2010, s. 48). Při překladu tedy dojde jednak k sémantizaci sloves, jednak k převodu anglických sémanticky chudých sloves doplněných lexikální jednotkou nesoucí významové těžiště za pomoci jednoslovných českých sloves, případně sloves a adverbii.

„A **frequent** Unionist, and sometimes government, **misconception** throughout the years of protest **was** that [...].“ (s. 139)

„Unionisté a někdy i vláda se během let, kdy protest probíhal, často mylně domnívali, že [...].“ (s. 14)

2.3.4 Strategie řešení problémů na rovině stylistické

Na základě přečtení uvedené literatury byl analyzován styl a konvence původně české i překladové populárně naučné literatury s historickou tematikou. Dospěli jsme k závěru, že se styl soudobých českých publikací příliš neliší od stylu anglického. I do něj pronikají publicistické a beletristické prvky, například obrazné vyjadřování či expresivní výrazy. Množství termínů je v české popularizační literatuře omezeno, stejně tak je omezen i podíl abstraktního vyjadřování. Tituly jsou čtivé a je v nich brán ohled na příjemce (obsahují vnitřní vysvětlivky složitějších výrazů či slovníček). Při překladu tedy nedojde k záměrnému utlumování stylistických rysů originálu, pokud to nebude z jazykových či mimolingvistických důvodů nevyhnutelné. U expresivních výrazů vázaných na severoirské reálie pravděpodobně nenalezneme adekvátní řešení, které by stylem odpovídalo originálu, proto dojde k neutralizaci expresivní složky výrazu. U spojení „special cats“ (s. 137) je expresivita explicitně vyjádřena dodáním popisku, že se jednalo o přezdívku vězňů se zvláštním statutem. Jelikož je v překladu výraz neutralizován, tato poznámka v něm nemá opodstatnění:

„Republican and loyalist internees and **‘special cats’**, as they were nicknamed, served their time [...].“ (s. 137)

„Republikánské a lojalistické internované osoby a **vězni se zvláštním statutem** si odpykávali svůj trest [...].“ (s. 12)

Co se týče vložených citátů, ideálním postupem je vyhledat, zda existuje jejich český převod, a pokud našemu překladu vyhovuje, jej použít. Problematice severoirského konfliktu není v českých publikacích věnován velký prostor, tudíž ani neexistuje mnoho použitelných zdrojů. Další komplikací je charakter citátů, jelikož stěží někde vyhledáme přeložené citáty z tehdejších britských novin či promluvy neveřejné povahy. U citátů významných osob, jako je například Margaret Thatcherová, by situace měla být snazší, ale ani zde nenalezneme mnoho pramenů. Posledním úskalím je skutečnost, že pokud už najdeme hotový překlad některého citátu, nemusí nám svou

kvalitou vyhovovat. Například Andrea Poláčková překládá citát Dannyho Morrisona (s. 148 originálu) v knize *Dlouhý boj - IRA & Sinn Féin* takto:

„Kdo zde skutečně věří, že můžeme vyhrát za pomoci volebních uren? Ale bude někdo něco namítat, jestliže s hlasovacím lístkem v jedné ruce a se zbraní v druhé převezmeme moc v Irsku?“ (O'Brien, 2003, s. 112)

Na základě těchto skutečností je nakonec nejschůdnějším řešením vlastní převod vložených citátů, ve kterém bude kladen důraz na jejich specifickou funkci a dominantní rysy. Například citátu matky zabitě dívky je důležité zachovat neformální styl vyjadřování a expresivitu:

„She was a lively wee girl, into everything, keeping the wee lads going.“ (s. 144)

„Byla to čiperná dívenka plná života, kluci za ní pálili.“ (s. 19)

Knih paměti Margaret Thatcherové Roky na Downing Street sice obsahuje překlady některých známých citátů, ale nenajdeme v ní žádný z těch, které se vyskytují v naší kapitole. U nich je třeba zachovat jejich ráznost, strohost výrazu a nekompromisní postoj premiérky:

„I want this to be utterly clear – the government will never concede political status to the hunger strikers or to any others convicted of criminal offences.“ (s. 141)

„Chci, aby to bylo naprosto jasné – hladovkářům ani jiným osobám odsouzeným za trestné činy vláda nikdy nepřizná politický status.“ (s. 16)

Jak bylo nastíněno výše, při řešení překladu vloženého úryvku z republikánské písně je zásadní zachovat uměleckou funkci při nezkreslení obsažených informací. V našem případě můžeme za fakta, která musí zůstat i v překladu, označit: (1) odmítnutí nosit vězeňskou uniformu, (2) odmítnutí podřizovat se vězeňskému režimu, (3) boj Irska za nezávislost na Anglii trvající osm set let, (4) britská vláda tento boj označuje za zločin. Po stránce formální je důležité ponechat rým, který je u podobných politických písní mimo jiné podstatný pro jejich snadnější zapamatování. Originál má rýmové schéma ABCB a je psán střídavě čtyřstopým a třístopým jambem (pokud třetí a čtvrtý verš považujeme za jeden rozdělený verš s vnitřním rýmem, jak je píseň v některých zdrojích tištěna). Jde o velmi běžný druh rýmu, kterým jsou často psány například

dětské říkanky, protože není složitý a je snadno zapamatovatelný. Sémantická hustota je však v české poezii menší než v anglické (Levý, 1998, s. 232) a jamb nepatří mezi běžnou stopu, proto je při překladu vhodnější jej substituovat běžnou českou stopou a rozvolnit verše tak, aby mohly být zachovány všechny informace obsažené v originálu. Rejstřík je volen s ohledem na to, aby píseň nepůsobila nadměrně poeticky, ale hodila se do vězeňského prostředí. V rámci minimaxové strategie je kladen důraz na to, aby píseň působila esteticky sama o sobě, ačkoli ve skutečnosti se příliš nehodí do rytmu originální písně. Pokud by v budoucnu mělo dojít k publikaci monografie, bylo by vhodné požádat o pomoc překladatele umělecké literatury.

2.4 Typologie překladatelských posunů

Tato kapitola klasifikuje a charakterizuje posuny, k nimž při překladu vybraného textu došlo. Posuny můžeme chápat jako změny, které vznikají v procesu překladu jako výsledek interpretačního procesu překladatele (Gromová, 2009, s. 56). Typologií překladatelských posunů se podrobně zabýval Anton Popovič, proto bude v následující části použita především jeho klasifikace. Ačkoli při typologii posunů vycházel z uměleckého textu, tyto posuny najdeme i v textech „neuměleckých“ (Gromová, 2009, s. 58). V následující pasáži rozdělíme překladatelské posuny dle Popoviče na základní typy, uvedeme příklady a okomentujeme je. V poslední části využijeme pro další použité posuny dělení překladatelských tendencí Jiřího Levého a klasifikaci překladatelských transformací Vilena Naumoviče Komissarova. Vzhledem k rozsahu a účelu práce není možné a ani potřebné u jednotlivých posunů uvádět všechny případy, kdy k nim došlo, v každé kategorii byl proto vybrán pouze jeden či dva zástupné příklady, které daný typ posunu dobře ilustrují.

2.4.1 Konstitutivní posun

Konstitutivní posun je objektivní, nevyhnutelný posun, ke kterému dochází v důsledku rozdílů mezi jazykovým kódem originálu a překladu, a zdůvodňuje se rozdílnou jazykovou a stylistickou normou výchozího a cílového jazyka. Uplatňuje se při něm více hledisko lingvistické než interpretační. (Gromová, 2009, s. 58).

Za konstitutivní posun můžeme považovat například situaci, kdy v cílovém jazyce neexistuje ekvivalent pro určitý jazykový jev. V češtině například nemají formální protějšek anglické sponové věty s podmínem *there*. České věty existenciální mají jen jeden podmět odpovídající anglickému vlastnímu podmětu v postverbálním postavení (Dušková, 2006, s. 353). V následujícím příkladu se projeví i další typicky anglický prostředek – postmodifikace s *of*, která se v češtině změní na premodifikaci. Jazykovým posunem je i náhrada sponového slovesa sémanticky bohatším českým slovesem.

„Prior said he began to realise that **there were on both sides ‘a number of people of utter determination and conviction** [...]“.“ (s. 145)

„Prior řekl, že si začal uvědomovat, že **na obou stranách stála „řada naprosto odhodlaných a přesvědčených lidí [...].“** (s. 20)

2.4.2 Individuální posun

Individuální posun je projevem individuálních sklonů překladatele, určité překladatelské metody, stereotypností překladatelských řešení a uplatňováním tvořivého subjektu. Jde o vědomý posun, který vyplývá z překladatelova idiolektu (Popovič, 1983, s. 198). Uplatňuje se při něm více hledisko interpretační než lingvistické.

K individuálnímu posunu došlo například při překladu názvu podkapitoly „**Violence and the prisons**“ (s. 137). „Násilnosti a věznice“ zní v češtině neurčitě a čtenář si pod tím mnoho nepředstaví. V překladu byl zvolen explicitnější název „**Násilnosti a vězeňské protesty**“ (s. 11), jelikož první část kapitoly se věnuje násilnostem loajalistů a druhá část se zabývá protesty vězňů proti odejmutí „zvláštního statusu“.

Mnoho individuálních posunů se odehrálo z důvodu neekvivalence lexikálních jednotek v obou jazycích. Na základě vlastního testu si dotázaní pod výrazem „nízká morálka“ představí spíše nechuť pracovat než pocit zklamání či neúspěchu. Proto byl smysl následující věty vyjádřen naprosto odlišnou povrchovou strukturou:

„Despite my relief that no one else would die, I still felt gutted because ten men had died and we had not won our demands. **My morale was never as low.**“ (s. 146)

„I když se mi ulevilo, že nikdo další už nezemře, pořád jsem se cítil hrozně zklamaný, protože umřelo deset mužů a nedosáhli jsme našich požadavků. **Nikdy jsem nebyl tak frustrovaný.**“ (s. 20)

K dalším individuálním posunům došlo v několika plánech zároveň. V následujícím příkladu je zcela změněna větná struktura, premodifikace se změnila ve specifitější české sloveso, je vynechána sémanticky chudá věta („took action“), vedlejší věta vztažná je v překladu vyjádřena shodným atributem a rozvitá participiální vazba se změnila na vedlejší větu s předložkovým předmětem namísto infinitivu:

„An increasing number of families took action once their sons had lapsed into the coma which normally preceded death, asking the authorities to medically revive them.“ (s. 146)

„Rostl počet rodin, které jakmile jejich synové upadli do předsmrtného kómatu, požádaly o jejich resuscitaci.“ (s. 20)

V dalším případě byla věta opět zcela přeformulována. Z predikátu se v překladu stalo sémanticky bohatší příslovečné určení, z doplnění „without crying“ se naopak stal predikát, doplnění „with any intensity“ se změnilo na adjektivní premodifikaci.

„I cannot yet think with any intensity of the death of Bobby Sands and the circumstances of his passing **without crying**.“ (s. 147)

„**Při hlubší vzpomínce** na smrt Bobbyho Sandse a okolnosti jeho odchodu se stále nedokážu ubránit slzám.“ (s. 22)

2.4.3 Tematický posun

Tematický posun vyjadřuje rozdíl mezi tematickými fakty, reáliemi originálu a překladu, který vzniká použitím rozdílných denotátů. Jde například o funkční náhradu cizího prvku domácími (Gromová, 2009, s. 62) či posun od zvláštního k všeobecnému (Popovič, 1983, s. 198).

I tematický posun je v překladu bohatě zastoupený. Jedním z případů je náhrada cizího prvku za domácí (v tomto případě i neutrální): „**Northern Ireland Office**“ (s. 141) je převedeno jako „**Ministerstvo pro Severní Irsko**“ (s. 16). Dalším typem tematického posunu je respektování kulturní tradice v označování časových údajů:

„Sands died at **1.17 a.m. on 5 May** [...].“ (s. 144)

„Sands zemřel **5. května v 1 hodinu 17 minut ráno** [...].“ (s. 18)

Posledním výrazně zastoupeným typem je substituce frází a idiomů za domácí ekvivalenty:

„[...] Everyone loved Desmond – he [...] **would have given you the coat off his back**.“ (s. 145)

„[...] Všichni měli Desmonda rádi – [...] **udělal by pro vás první poslední.**“
(s. 19)

2.4.4 Další překladatelské posuny

Dle Levého (1998, s. 139) překladatelská práce svádí k několika typům stylistického ochuzování slovníku. Prvním tendencí je případ, kdy překladatel užije obecného pojmu namísto konkrétního přesného označení. Někdy je toto řešení vynuceno nesouměřitelností dvou jazyků, proto se použije pojem bezprostředně nadřazený, případně zúžený adjektivní kvalifikací. K nevyhnutelné generalizaci došlo u lokálního výrazu „wee“ (s. 144, 145), kde v překladu nelze převést spjatost slova s určitým prostředím. Zároveň došlo i redistribuci, tedy místo adjektiva „wee“ a substantiva „girl/boy“ byl použit specificky český prostředek – deminutivní sufix. V překladu jsme užili varianty „dívěnka“ (s. 19) a „klučina“ (s. 19).

Druhou tendencí je převod citově zabarvených slov neutrálními, bezbarvými prostředky. K tomuto posunu nevyhnutelně došlo u již zmíněných příkladů „Provos“ a „special cats“.

Překladatel se snaží předložit dílo domácím čtenářům ve srozumitelné podobě. Jelikož má k textu poměr interpreta, často dochází k tomu, že text intelektualizuje a zbavuje jej napětí mezi myšlenkou a jejím vyjádřením. Mezi hlavní tři typy intelektualizace patří zlogičťování textu, vykládání nedořečeného a formální vyjadřování syntaktických vztahů. K intelektualizaci například došlo ve vedlejší větě, která nahrazuje juxtaponovaný obrat v angličtině:

„[...] inside the Maze, **the new name** for Long Kesh prison.“ (s. 137)

„[...] uvnitř Maze, **což byl nový název** pro věznicí Long Kesh.“ (s. 11)

K další intelektualizaci dochází z pragmatických důvodů – do českého překladu jsou vloženy vnitřní vysvětlivky a některá spojení jsou více explicitní než v originálu, aby byl text pro cílové čtenáře dostatečně srozumitelný:

„The internees and convicted prisoners lived in **wartime Nissen huts** [...].“
(s. 137)

„Internované osoby a odsouzení vězni bydleli ve **válečných přístřešcích zvaných Nissen huts** [...].“ (s. 12)

Metoda konkretizace spočívá v tom, že překladatel v cílovém jazyce zvolí slovo s konkrétnějším významem. Zpravidla se tak děje ze dvou důvodů: zaprvé, obecnějšímu slovu ve výchozím textu může odpovídat několik slov se specifictějším významem v cílovém jazyce; zadruhé, použití stejně obecných slov jako v originále je v dané situaci v cílovém jazyce nepřipustné (Komissarov, 1999, s. 161). Jako příklad tohoto posunu můžeme uvést anglický výraz „authorities“, který se do češtiny překládá různými způsoby, nejčastěji jako „úřady“ či „orgány“. Tyto obecné pojmy se do našeho překladu nehodí, proto byl výraz konkretizován na „vláda“, jelikož na základě odborné literatury víme, že o udělení politického statusu rozhodovala vláda a že hládky byly celosvětově vnímány jako spor mezi vězni (především B. Sandsem) a Margaret Thatcherovou. Obdobně došlo ke konkretizaci „prison authorities“ na „vedení věznic“. Další častý případ konkretizace do češtiny můžeme pozorovat u sloves, která jsou v češtině sémanticky bohatší:

„The family **moved** to west Belfast [...].“ (s. 142)

„Rodina **přesídlila** do západního Belfastu [...].“ (s. 17)

Modulace představuje změnu hlediska. Slovo či slovní spojení se nahradí jednotkou cílového jazyka, jejíž význam logicky vyplývá z významu jednotky ve výchozím textu (Komissarov, 1999, s. 162):

„[...] as nationalism shifted in a direction **they disliked**.“ (s. 135)

„[...] protože se nacionalismus vydal směrem, který **jim nevyhovoval**.“ (s. 9)

Podle Komissarova (1999, s. 164) při překladu dojde v mnoha případech ke gramatické výměně, tedy použití jiné gramatické formy, než je v originálu. Nejrozšířenějším typem této výměny je změna slovního druhu. Pro překlad z angličtiny do ruštiny je nejtypičtější výměnou náhrada substantiva slovesem. Obdobně tomu je i v češtině:

„Both disapproved of the SDLP’s **increasing commitment** to a stronger Irish dimension and **its move away** from the idea of powersharing.“ (s. 135)

„Oba nesouhlasili s tím, jak SDLP **stále více prosazovala** silnější „irskou dimenzi“ a **vzdalovala se** od myšlenky sdílení moci.“ (s. 9)

V rámci antonymického překladu se jednotka výchozího jazyka může převést naprosto protikladnou jednotkou cílového jazyka či jinými výrazy, které vyjadřují protikladnou myšlenku (Komissarov, 1999, s. 165). I tento posun se několikrát objevuje v našem převodu:

„The fact that the government **made little attempt** to apply serious pressure to the participants meant that from the start expectations were low.“ (s. 134)

„Jelikož se vláda **příliš nesnažila** vyvíjet silný tlak na účastníky, naděje byly od počátku malé.“ (s. 9)

Opisný překlad je gramaticko-lexikální transformace, při které se lexikální jednotka výchozího jazyka nahradí slovním spojením, jež odkryje její význam (Komissarov, 1999, s. 165). V našem překladu došlo k této transformaci například u výrazu „the troubles“, který je sice někdy překládán jako „nepokoje“, ale čeští čtenáři si pod tímto pojmem automaticky nevybaví severoirský konflikt. I v českých publikacích bývá tento termín zpravidla nahrazen explicitnějším pojmenováním:

„In late 1980 and in 1981, however, it developed into a fierce battle which is seen as one of the most important watersheds of **the troubles**.“ (s. 137)

„Ke konci roku 1980 a v průběhu roku 1981 však přerostl v nelítostný boj, který je pokládán za jeden z nejdůležitějších předělů v historii **severoírského konfliktu**.“ (s. 11–12)

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo předložit funkčně ekvivalentní překlad kapitoly *The hungerstrikes 1980–81* a odborný komentář k tomu překladu. Na základě analýzy originálu a vytčení překladatelských problémů byla formulována překladatelská koncepce, ze které vycházela metoda překladu. Překlad byl vytvářen s ohledem na konkrétní fiktivní zadání a kapitola by posléze mohla být publikována jako součást překladu celé monografie o severoirském konfliktu, čímž by zaplnila prázdné místo na českém knižním trhu.

Klíčovým úkolem bylo zachovat primární informativní funkci a ponechat i sekundární funkce – funkci expresivní a estetickou. Při překladu bylo nutné zachovat dominantní rysy originálu, avšak podříditi text českým normám a konvencím. Na mnoha místech je také patrný ohled na čtenáře a snaha vyrovnat rozdíly v presupozicích výchozího a cílového čtenáře, která se projevovala úsilím o zpřístupnění textu ve srozumitelné podobě.

BIBLIOGRAFIE

Primární literatura

MCKITTRICK, D.; MCVEA, D. 2002. *Making Sense of the Troubles*. Chicago : New Amsterdam Books, 2002, s. 134-148. ISBN 978-1561310708.

Sekundární literatura

BERESFORD, D. 1994. *Ten Men Dead: The Story of the 1981 Irish Hunger Strike*. London : HarperCollins, 1994. ISBN 0 586 06533 4.

BEW, P.; GILLESPIE, G. 2000. *Northern Ireland: A Chronology of the Troubles 1968-1999*. Lanham : Scarecrow Press, 2000. ISBN 0-8108-3735-8.

FOSTER, R. 2007. *Partnership of Loss*. London Review of Books [online]. 13. 12. 2007. [cit. 2011-07-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.lrb.co.uk/v29/n24/roy-foster/partnership-of-loss>>.

FRANK, J. 2006. *Konflikt v Severním Irsku*. Praha : Triton, 2006. ISBN 80-7254-735-6.

GROMOVÁ, E. 2009. *Úvod do translatologie*. Nitra : FF UKF, 2009. ISBN 978-80-8094-627-2.

HENNESSEY, T. 1997. *A History of Northern Ireland 1920-1996*. Dublin : Gill & Macmillan, 1997. ISBN 978-0-333-73162-8.

KNITTLOVÁ, D. 2010. *Překlad a překládání*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2428-6.

KOMISSAROV, V. N. 1999. *Sovremennoe perevodovedenie*. Moskva : ETS, 1999. ISBN 5-93386-015-8.

LEVÝ, J. 1971. Geneze a recepce literárního díla. In *Bude literární věda exaktní vědou?* Praha : Československý spisovatel, 1971.

LEVÝ, J. 1998. *Umění překlada*. Praha : Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X.

MCGRATH, C.; O'MALLEY, E. 2007. *Irish political studies reader: key contributions*. London : Routledge, 2007. ISBN 9780415446488.

MCHARDY, A. 2001. *Troubles in mind*. The Observer [online]. 7. 1. 2001 [cit. 2011-07-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.guardian.co.uk/books/2001/jan/07/historybooks>>.

MOODY, T. W.; MARTIN, F. X. 2003. *Dějiny Irska*. Praha : NLN, 2003. ISBN 80-7106-656-7.

NEZBEDA, O. 2009. Zločinec, nebo politický vězeň? *Respekt*. [online] 3. 5. 2009 [cit. 2011-07-07]. Dostupný z WWW: <<http://respekt.ihned.cz/c1-36936680-zlocinec-nebo-politicky-vezen>>.

O'BRIAN, B. 2003. *Dlouhý boj - IRA & Sinn Féin*. Brno : Zvláštní vydání, 2003. ISBN 80-85436-76-0.

OP. 2011a. David McKittrick. In *The Orwell Prize*. [online] c2011 [cit. 2011-07-20]. Dostupný z WWW: <<http://theorwellprize.co.uk/shortlists/david-mckittrick/>>.

OP. 2011b. Winners. In *The Orwell Prize*. [online] c2011 [cit. 2011-07-20]. Dostupný z WWW: <<http://theorwellprize.co.uk/winners/filter/type-Journalism%20Prize/year-2000/>>.

OPATRNÝ, J.; RAKOVÁ, S. 2003. *USA*. Praha : Libri, 2003. ISBN 80-7277-157-4.

PENGUIN, 2011. David McVea. In *Penguin Books*. [online] c1995-2011 [cit. 2011-07-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.penguin.co.uk/nf/Author/AuthorPage/0,,1000052154,00.html>>.

POPOVIČ, A. 1983. *Originál - preklad*. Bratislava : Tatran, 1983. ISBN 255075870.

ŠVANKMAJER, M. 2004. *Dějiny Ruska*. Praha : NLN, 2004. ISBN 80-7106-658.

THATCHER, M. 1996. *Roky na Downing Street*. Praha : Naše vojsko, 1996. ISBN 80-206-0471-5.

Příručky a slovníky

BEČKA, J. V. 1992. *Česká stylistika*. Praha : Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.

DUŠKOVÁ, L. 2006. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. Praha : Academia, 2006. ISBN 80-200-1413-6.

HOFFMANNOVÁ, J. 1997. *Stylistika a ... Současná situace stylistiky*. Praha : Trizonia, 1997. ISBN 80-85573-67-9.

Internetová jazyková příručka [online]. Ústav pro jazyk český, AV ČR, 2008 [cit. 2011-08-14]. Dostupný z WWW: <<http://prirucka.ujc.cas.cz/>>.

KUČERA, R. 2005-2006. *ABZ slovník cizích slov* [online]. c2005-2006. Dostupný z WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/>>.

MISTRÍK, J. 1997. *Štylistika*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. ISBN 80-08-02529-8.

QUIRK, R.; GREENBAUM, S. et al. 1985. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London : Longman, 1985. ISBN 0-582-51 734-6.

Příloha

